

Institutionen för Statsvetenskap

Petra Berggren

Skräckens politik

Hedersrelaterat våld i den svenska demokratin

The Politics of Fear

Violence in the name of honour in Swedish Democracy

Statsvetenskap
D-UPPSATS

Datum/Termin: Vt - 04

Handledare: Curt Räftegård

ABSTRACT

Essay in Political Science, D-level

Author: Petra Berggren

Tutor: Curt Räftegård

During the last few years Sweden has become more and more heterogeneous in terms of religions and cultures. One of the consequences of a heterogeneous country is the possibility of conflicts between different cultures and religions. Sweden is a liberal and equality society where individuals are treated equally, however certain countries in the Middle East, particularly those countries with demands on female chastity, would strongly disagree with the Swedish principle. Murder in the name of honour was a relatively new concept within Swedish society until it was given national attention after several honour related murders in the late 1990's. When Pela Atroshi was murdered by her own father in Iraq in 1999 the concept of an honour related murder was not given and great attention even though another such murder had been committed three years earlier in 1996, the victim being Maisam Abed Ali. A more recent case would be that of Fadime Sahindal in 2003, who was murdered in the name of honour. It was her own father that shot her dead for bringing dishonour upon their family.

The purpose of this essay is to examine the complexity of problems relation to murder in the name of honour in Swedish society and how the political debate has dealt with the issue. To live in terror of being murdered or assaulted by your very own family understandably puts a terrible strain upon the lives of these girls and women and it is this tension which is the basis of discussion. Based upon a comparative study of domestic violence/rapes/assaults on woman and honour related violence, I will examine whether or not any of these two separate issues have been given more attention than the other within the political agenda.

Conclusions drawn from my study are that there are both similarities and differences in today's political debate concerning violence towards woman and honour related violence. It is clear that changes to the political agenda have been made both in respect to violence towards woman and honour related violence. However there remains an imbalance between the degrees of influence that the two different issues have had on the political agenda. Feminists groups, who represent woman of domestic violence and rape, are able to affect the political agenda using their authority. This means that the democracy in Sweden is distorted in the way that not everyone gets the same possibility to affect the political agenda.

Innehållsförteckning

1. Inledning

1.1 Bakgrund och problembild	1
1.2 Syfte och forskningsfrågor	4
1.3 Metodiskt tillvägagångssätt, material, avgränsningar	5
1.6 Definitioner	7
1.7 Disposition	9

2. Rädsla som livsvillkor **11**

3. Hedersrelaterat våld **13**

3.1 Skräck som livsvillkor	13
3.2 Vilka är det som lever i skräck för hedersrelaterade brott?	15
3.2.1 Vad innebär heder?	15
3.2.2 Bevis på att det förekommer hedersmord och dess utbredning	16
3.3 Utvecklingen av kvinnors rättigheter sammanställt av FN	17

4. Rädslans politik **19**

4.1 Det normala våldet	19
4.1.1 Kännetecknen för det normala våldet	24
4.2 Det sociala våldet	25
4.2.1 Kännetecknen för det sociala våldet	29
4.3 Det neutrala våldet	31
4.3.1 Kännetecknen för det neutrala våldet	34
4.4 Det manliga våldet	36
4.4.1 Kännetecknen för det manliga våldet	40
4.5 Det brutala våldet	41
4.5.1 Kännetecknen för det brutala våldet	43

5 Skräckens politik **45**

5.1 Det tysta våldet	45
5.1.1 Kännetecknen för det tysta våldet	46
5.2 Det patriarkaliska våldet	47
5.2.3 Kännetecknen för det patriarkaliska våldet	52

6. Analys och jämförelse mellan utvecklingen av rädslans politik och skräckens politik **53**

6.1 Tabell nummer: 6.1	54
------------------------	----

7. Konklusioner och avslutande diskussion **57**

REFERENSLISTA

1. Inledning

1.1 Bakgrund och problembild

Under de senaste åren har Sverige blivit ett mer och mer heterogent land vad gäller olika religioner och kulturer. Detta har medfört att vissa kulturkrockar har uppstått. I Sverige lever vi efter ett frigjort jämställdhetsideal medan bland annat Mellanöstern med dess traditionella kyskhetskrav inte riktigt stämmer in på vårt ideal. Begreppet hedersmord är ett relativt nytt begrepp i det svenska samhället. När Pela Atroshi mördades av sin far i Irak 1999 var begreppet fortfarande praktiskt taget okänt även om det hade förekommit vid tidigare tillfällen, som till exempel mordet på Sara (Maisam Abed Ali) i december 1996. Debatten som blossade upp efter mordet på Sara avtog ganska snabbt när det konstaterades att det var ett "hot" av hennes bror och kusin som spårade ur och resulterade i att Sara avled. Myndigheterna ansåg att våld mot kvinnor var ett universellt problem och inte ett kulturellt.¹

I början av 80-talet kom Befrin med sin familj från Irak till Sverige. Efter en kort tid i Sverige träffade hon den tolv år äldre mannen Ibrahim på en kurs i svenska. Dessa båda fattade tycke för varandra och gifte sig sedermera 1985 vilket Befrins familj hade svårt att acceptera. Efter ungefär sex månader hittades de båda mördade utanför Eskilstuna. Deras händer var bakbundna och deras kroppar vittnade om att de blivit utsatta för grov misshandel. De hade bränts med cigaretter, skållats med kokande vatten. Befrin hade slutligen blivit dränkt medan Ibrahim blivit strypt till döds. Flera av familjemedlemmarna till Befrin har i omgångar varit misstänkta men inget har kunnat binda dem till brotten. Efter att teveprogrammet Efterlyst tog upp fallet i oktober 2004 fick polisen genombrott i utredningen. Med hjälp av modern DNA-teknik kunde Befrins mamma och bror bindas till de båda morden.²

För lite drygt tre år sedan, närmare bestämt i början av 2002, mördades Fadime Sahindal i ett så kallat hedersmord. Det var hennes egen pappa som sköt ihjäl henne efter att hon enligt honom hade vanhedrat familjen. Ett år efter mordet, arrangerades en gala till minne av Fadime där bland annat Mona Sahlin påpekade vikten av att vi inte får tillåta att fallet med Fadime upprepas. Men vad innebär det i verkligheten? Inom det svenska skydds nät för utsatta kvinnor finns ett moment 22 som innebär att kvinnor som har flytt från sina hemländer och som av rädsla inte törs uppge sin riktiga identitet vid ansökan om uppehållstillstånd uppger falsk iden-

¹ Unni Wikman, *En fråga om heder*, sid 45

² www.efterlyst.tv3.se/index.phtml?search_string=hedersmord&action=search&category=

titet som då innebär att dessa kvinnor får avslag och skickas hem till de män de en gång flytt ifrån. Alternativet är att uppge rätt identitet och bli mer eller mindre offentliga och då kan dessa män få reda på var kvinnorna befinner sig och hota eller skada dem. När då Mona Sahlin säger ”aldrig mer Fadime” innebär det att kvinnor inte skall behöva utsättas för det Fadime gjorde.

Utifrån ett demokratiskt perspektiv ställs denna debatt på sin yttersta spets om man då också ser till de mänskliga rättigheterna. Lever dessa kvinnor, som ständigt hotas, under förutsättningen om allas lika värde i det svenska samhället? Enligt Robert Dahl innebär demokrati ett folkstyre, men för att kunna styra måste folket ha en styrelseprocess. Folk måste ha en verklig möjlighet att påverka dagordningen får att kunna bidra och känna sig delaktiga i det demokratiska samhället. Detta bör således gälla under alla förutsättningar och då innebär det även att alla har rätt att känna sig trygga och kunna påverka vardagen. Dahl hävdar att det inre värdet i alla människor skall vara lika/likställt, för att varje individ skall kunna bilda sig en uppfattning om och bygga upp ett gott liv och rättfärdighet. Han framhåller också att det är viktigt att minoriteter ges möjlighet till att bidra till beslutsfattandet för att känna sig delaktiga. En förutsättning för att detta skall kunna vara möjligt är så även att dessa individer är i stånd att förstå de svenska lagarna och reglerna. En grupp människor behöver en handlingsplan och riktlinjer för att uppnå sina mål. Gruppens medlemmar är då skyldiga att handla efter lagar och regler, enligt vilka det kan utdömas straff för den som bryter mot riktlinjerna. Grundantagandena för en politisk ordning innebär bland annat att bindande beslut ska fattas av personer som är underställda besluten, vilket innebär sammanslutningens medlemmar. En medlem i en sammanslutning ska inte behöva bevisa att han/hon har kompetensen att bevara sina egna intressen. I gruppen skall det råda jämlikhet. Eftersom det ibland kan finnas skäl att fördela efter förtjänst är det inte nödvändigt att fördela jämlikt.³ Dahl hävdar att demokratiprocessen är överlägsen andra styrelseskick i tre avseenden. För det första främjar den frihet som inget annat tänkbart alternativ, både i form av individuell och kollektivt självbestämmande och genom den moraliska autonomi som processen medför. För det andra befrämjar processen människors utveckling gällande deras förmåga till självbestämmande, ansvarstagande för sina val etc. Avslutningsvis är processen det säkraste för människor att tillvarata egna intressen och värden som de delar med andra.⁴

³ Dahl Robert, *Demokratin och dess antagonister*, sid 120ff

⁴ Dahl Robert, *Demokratin och dess antagonister*, sid 349ff

Om vi ser till vår egen kultur vad gäller våld mot kvinnor är den inte heller helt problemfri. När en kvinna dödas eller misshandlas i Sverige är det i övervägande fall en man som står eller har stått henne nära som är förövaren. Varför skulle det vara fel att säga att våldet mot kvinnor också finns i svenska sedvänjor?

”Våldet förläggs till undantagsmän, till en dåtid, till icke-svenskar. Våld mot kvinnor formuleras på så sätt som en anakronistisk rest, en rest som står i vägen för den goda, svenska jämställdheten – den moderna ordning vi egentligen lever i”.⁵

Det finns många i vårt samhälle som har åsikter vad gäller kulturens betydelse och syfte. Men även hur den politiska utvecklingen har format vår tillvaro. Maria Wendt Höjer är en av många som på ett intressant sätt studerat den politiska debatten och då vad gäller våldet mot kvinnor i Sverige. För att även nämna andra som har diskuterat kulturens betydelse i samhället så säger Anthony Giddens att det inte bara är kulturella uppfattningar som skiljer kulturer åt utan den mångfald som det mänskliga beteendet innehåller är också påfallande stort. ”*Vad som räknas som acceptabelt beteende skiljer sig från kultur till kultur och stämmer sällan överens med det som västerlänningar uppfattar som ‘normalt’.*” I åtskilliga kulturer anses det normalt att barn i tolvårsåldern ingår äktenskap medan man i bland annat Västeuropa anser det fullkomligt oacceptabelt att barn i den åldern gifter sig på grund av sin ringa ålder.⁶

Det omfattande våldet mot kvinnor är en fråga som skär rakt in i hjärtat på vår egen demokrati. Konsekvensen av våldet mot världens kvinnor (ibland också direkta avsikten) är att begränsa kvinnors rätt och möjlighet att åtnjuta sina grundläggande mänskliga rättigheter. Detta våld som förekommer i den fattiga och i den rika delen av världen, i hem och på gator, påverkar alla kvinnor. Det skapar en rädsla men också en skräck som begränsar alla kvinnors rörelsefrihet. Det är dock endast ett litet antal förövare som begår brott mot kvinnor i vårt samhälle. Men indirekt begränsar de också alla övriga män. De allra flesta män har en strategi för att i vissa situationer signalera att här kommer en ofarlig man, att kvinnan de strax möter, inte behöver vara rädd. Det handlar om att vissla eller promenera markerat raskt.

⁵ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 179

⁶ Giddens Anthony, *Sociologi*, sid 39

1.2 Syfte och forskningsfrågor

Utifrån mina egna iakttagelser förefaller det som om kvinnor som lever i skräck för hedersrelaterat våld inte ges samma utrymme i den politiska debatten i Sverige som de kvinnor som lever i rädsla för kvinnovåld. Syftet med denna uppsats är således att undersöka om mitt antagande om att kvinnor som lever i skräck för hedersrelaterat våld inte alltid kommer till tals och inte blir uppmärksammade på den politiska arenan i samma utsträckning som de kvinnor som lever i rädsla för kvinnovåld. Detta antagande föranleds av att kvinnor utsatts för hedersrelaterat våld i Sverige under minst tjugo år men debatten tar fart först för några år sedan. Kvinnor som lever i rädsla för misshandel och sexualiserat våld har däremot getts en given plats på den politiska dagordningen de senaste femtio åren men dock ganska liten. Beror detta då på att starka lobbygrupper kämpar för dessa kvinnors rättigheter? Detta skulle i så fall innebära att den svenska demokratin snedvrids och de kriterier som bl.a. Dahl satt upp som krav för ett demokratiskt samhälle inte efterlevs.

Jag har för avsikt att använda mig av Maria Wendt Höjers analys av det hon i en avhandling kallar "rädslans politik" som handlar om kvinnovåld för att göra en jämförelse av det jag kallar "skräckens politik" som handlar om hedersrelaterat våld. Genom att med hjälp av så tillförlitlig och relevant litteratur som finns att tillgå gällande hedersrelaterat våld avser jag att undersöka den svenska politiska debatten i ämnet. Att leva i ständig skräck för att utsättas för våld av sina nära och kära innebär en stor påfrestning för de drabbade flickorna och kvinnorna och det är detta som ligger till grund för undersökningen. Utifrån detta resonemang så ämnar denna studie att svara på följande frågor:

Den övergripande forskningsfrågan är enligt följande:

- **Behandlas "skräckens politik" på annat sätt hos den politiska eliten än "rädslans politik"**

För att kunna besvara på den övergripande forskningsfrågan ämnas följande preciserade frågor besvaras:

- **Är det så att det är olika starka aktörer som agerar på den politiska arenan till fördel för den ena typen av politik eller den andra?**
- **Varför skulle det i så fall vara så?**
- **Vad innebär det i så fall för den svenska demokratin?**

1.3 Metodiskt tillvägagångssätt, material och avgränsningar

Jag har valt att i min undersökning utgå ifrån en jämförande studie mellan två olika företeelser och då nämligen ”rädslans politik” och ”skräckens politik”. Vidare görs även en textanalys av ett urval offentliga dokument. Den metod som för mig verkar mest lämplig var innehållsanalys. Främsta användningsområdet för innehållsanalys är att kvantifiera företeelser i en text, exempelvis så kan man med denna metod räkna ord eller uttryck. Denna aspekt av innehållsanalysen kommer inte vara det främsta fokus⁷. Jag har snarare brukat metoden kvalitativt, för att på ett systematiskt sätt beskriva och analysera textmaterialet. Det vill säga att jag har fokuserat på det empiriska materialets innebördsaspekter, i de dokument jag studerat.⁸ Innehållsanalys är en metod som lämpar sig väl i syften att analysera förekomsten av vissa fenomen i texter liksom att undersöka ideologisk förändring över tid. I mitt fall rör det sig som om att se vilka argument som lyfts fram i den politiska debatten kring hedersrelaterat våld.

Jag har även använt mig av Robert Dahls analysverktyg för den demokratiska processen för att utröna huruvida det råder jämlikhet mellan kvinnor som lever i skräck respektive rädsla ur ett demokratiskt perspektiv.

Begreppet ”rädslans politik” har jag hämtat från Maria Wendt Höjer avhandling *Rädslans politik, Våld och sexualitet i den svenska demokratin*. Utifrån hennes uppdelning i epoker av den politiska debatten av våld mot kvinnor i det svenska samhället har jag definierat ett antal punkter som kännetecknar de olika epokerna. Hon har namngett de flesta epokerna som jag använt mig av, så som det normala våldet, det sociala våldet, det neutrala våldet och det manliga våldet. Det brutala våldet har jag själv givit namn åt. Dessa olika epoker inom den politiska debatten gällande ”rädslans politik” har jag senare jämfört med ”skräckens politik” som bygger på analyser av ett litet urval texter och politiska debatter mellan 1980 och fram till 2005 och då enbart i ämnet hedersrelaterat våld.

Mitt material har jag hämtat från riksdag och regering. Jag har medvetet valt att inte se till den mediala debatten av hedersrelaterat våld eftersom den i många fall blir vinklad åt ett eller annat håll. Jag är dock medveten om att även på den politiska arenan påverkas man av media och vad som debatteras på diverse debattarenor.

⁷ Göran, Bergström & Kristina, Boréus, *Textens mening och makt, metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Sid 45

⁸ Göran, Bergström & Kristina, Boréus, *Textens mening och makt, metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Sid 50

De huvudsakliga källorna som används för att framställa de indelningarna jag har gjort härrör från statens offentliga utredningar, propositioner och riksdagens protokoll. Länsstyrelsen har av regeringen fått i uppdrag att undersöka behovet av skyddat boende för flickor som riskerar att utsättas för hedersbrott och jag har även använt mig av detta material för att belysa att problemet är relativt stort. Jag har även intervjuat en kvinna som själv lever i skräck. Eftersom hon ständigt är på flykt och ganska svår att få tag i så bygger material ifrån henne enbart på telefonkonversationer oss emellan.

Jag har valt att avgränsa mig till att se till den situation som kvinnor lever i och helt bortse från att även en del män lever i skräck men då i regel av andra orsaker än de jag har studerat. I tid har jag valt att avgränsa mig till 1980-talet och framåt och då på grund av att det är cirka 20 år sedan som de första fallen av hedersrelaterade brott blev kända i Sverige. För att finna material angående hedersrelaterat våld har jag valt att studera den politiska debatten och då främst offentliga utredningar. De olika sökorden jag använt mig av är hedersmord, hedersrelaterade brott, våldtäkter, misshandel, kvinnovåld, invandrare.

Jag har även skapat en tabell enligt nedan för att försöka förtydliga de skillnader och likheter jag kommit fram till i den politiska debatten mellan "Rädslans politik" och "Skräckens politik".

Rädslans politik	Skräckens politik	Stämmer	Stämmer ej
	Det normala våldet		
	Våld i hemmet anses vara en privatsak		
	Ett icke-problem		
	Normalt så länge inget kroppsligt lyte blir följden		
	Bagatellartat		
	Naturligt		
	Män har ett större sexuellt behov		
	Det sociala våldet		
	Socialt problem		
	Icke normalt		
	Helhetssyn, mannen, kvinnan och barnen		

Vård och omsorg prioriteras		
Det neutrala våldet		
Gärningsmannens perspektiv anses objektivt och neutralt		
Gärningsmannens förståelse och syfte av situationen bestämmer dess utslag		
Kvinnans agerande innan är av stor vikt		
Mäns föreställningar om kvinnor är normerande		
Det manliga våldet		
Avsaknad av manliga förebilder		
Hårt samhällsklimat		
Brist på jämlikhetstänkande		
Otrygg barndom		
Det brutala våldet		
Maktbegär		
Brist på respekt		
Dålig barndom		
Bristande samhällsordning		

1.6 Definitioner

Jag har valt att definiera ett antal begrepp som jag anser vara av vikt för min uppsats så som ”rädslans politik”, ”skräckens politik”, hedersmord, heder, demokrati. Begreppen ”rädslans politik” och ”skräckens politik” definieras på grund av att de inte är vedertagna begrepp utan endast samlingsbegrepp på två specifika företeelser som används i denna uppsats. Heder och hedersmord är begrepp som definieras då de förekommer i ”skräckens politik”. Demokrati utifrån Robert Dahl kommer att definieras eftersom det är den förklaringen på demokrati som jag använt mig av.

Rädslans politik: företeelsen rädslans politik är en benämning som Maria Wendt Höjer använder sig av då hon syftar till det våld som kvinnor ständigt utsätts för. De drabbade kvinnorna av detta våld är vem som helst och då ingen specifik grupp. Våld så som misshandel och då framför allt det fysiska våldet och sexuella övergrepp är det våld som åsyftas. Förövaren kan i detta fall vara i princip vem som helst, men i många fall är det kvinnans man, pojkvän eller tidigare man, tidigare pojkvän. Vid sexuella övergrepp som sker på offentliga platser är det i regel en för kvinnan en eller flera okända män som är gärningsman.

Skräckens politik: begreppet skräckens politik är ett samlingsbegrepp på hedersrelaterat våld i Sverige. Det våld som åsyftas är det våld som kvinnor riskerar att utsättas för och som är relaterat till heder. De kvinnor som faller inom denna ram är i regel kvinnor som härrör från patriarkaliska samhället men som inte har någon direkt koppling till någon speciell religion. Förövarna för detta hedersrelaterade våld är allt som oftast någon familjemedlem så som tex. pappa, bror, kusin, farbror eller man.

Hedersmord: definitionen för hedersmord relaterar ofta till mord på en kvinna utfört av hennes far, bror, make eller annan manlig släkting, för att hon haft en påstådd eller verklig sexuell relation innan hon ingått äktenskap eller utanför äktenskapet. Begreppet hedersmord är kopplat till kvinnans (otillåtna) bruk av sin sexualitet och eller ett omoraliskt, oacceptabelt uppförande. Kvinnan anses, genom sitt påstådda eller verkliga beteende, ha dragit skam över sin familj genom att bryta mot de accepterade samhällsnormerna för hur en kvinna förväntas uppföra sig. Men även andra opassande beteenden hos de kvinnliga familjemedlemmarna kan dra skam och vanära över familjen, och i förläningen över hela samhället. Kvinnor mördas för att de gift sig med män de själva valt, för att de vägrat ingå tvångsgifte, för att de skilt sig från män som misshandlat dem, för att de flirtat, visat brist på lydnad eller för att de ”tillåtit sig själva” att bli våldtagna.⁹

Heder: Hedersetikern har sin grund i föreställningen om att kvinnor inte själva är kapabla att värna om sin kyskhet i manssamhället. Det är kvinnans manliga anhörigas plikt att se till att hennes ärbarhet står under deras uppsikt och motsvarar den patriarkaliska familjens fordringar.¹⁰

Demokrati: innebär enligt Dahl folkstyre. Robert Dahl antar att en grupp människor vill upprätta en politisk ordning och därmed antar han även att grundantagandena för en demokratisk politisk ordning gäller för denna grupp. Eftersom de är giltiga, bör de alltså upprätta en demokratisk ordning därför bör även en process upprättas genom vilken demos (gruppens medlemmar) kan fatta sina beslut och uppfylla vissa kriterier. Med detta menar Dahl således att om grundantagandena godtas så måste man också godta de kriterierna som han ställt upp för en demokrati. Omvänt gäller då också att om kriterierna förkastas leder det till att även ett el-

⁹ www.amnesty.se -hedersmord

¹⁰ Kocturk – Runefors Tahire, *En fråga om heder Turkiska kvinnor hemma och utomlands*, sid 112

ler flera grundantaganden förkastas. Enligt Dahl är det följande fem kriterier, som är effektivt deltagande, jämlik rösträtt i det avgörande stadiet, upplyst förståelse, kontroll över dagordningen och inklusion som normer utifrån vilka man bör värdera de politiska procedurerna i en sammanslutning där grundantagandena gäller. Om processen perfekt uppfyller dessa kriterier är den helt och hållet en demokratisk process och gruppens styre är ett fullständigt demokratiskt styre.¹¹ Här har jag valt att använda mig av endast tre av Dahls fem kriterier pga. att jag anser att det är framför allt de som skulle kunna ifrågasättas om de uppfylls för kvinnor som lever i "skräck".

Effektivt deltagande: fram till att bindande beslut fattas bör medborgarna ha lika möjligheter att uttryck vilket avgörande de föredrar. De måste ha lika möjligheter både att ta upp frågan på dagordningen och att förespråka det ena avgörandet framför det andra. Att beröva en medborgare möjligheten till ett effektivt deltagande innebär att hans/hennes preferenser inte tas med i beräkningen, eftersom de är okända eller felaktigt uppfattade, vilket innebär att principen om lika hänsyn förkastas.¹²

Upplyst förståelse: för att folk skall ha möjlighet att tillvarata sina intressen måste de vara upplysta åtminstone till en viss grad. Detta uppnås bland annat genom utbildning och offentlig diskussion. Varje medborgare bör ha lämpliga och lika möjligheter att upptäcka och begrunda de val som bäst tjänar hans/hennes intressen.¹³

Kontroll över dagordningen: medborgarna i en stat skall ha den slutgiltiga kontrollen över dagordningen, samt den exklusiva möjligheten att bestämma hur ärenden skall föras på den demokratiska beslutsprocessens dagordning. Medborgarna skall inte låta de styrande krympa dagordningen i en snäv demokrati.¹⁴

1.7 Disposition

Det första kapitlet innehåller inledningen där ämnesvalet redogörs, syftet går igenom och sedan följer frågor, avgränsningar, metod och definitioner. Det andra kapitlet innehåller en förklaring av vad Maria Wendt Höjer anser är att leva med rädsla som livsvillkor. I det tredje ka-

¹¹ Dahl Robert, *Demokrati och dess antagonister*, sid 123

¹² Dahl Robert, *Demokrati och dess antagonister*, sid 123

¹³ Dahl Robert, *Demokrati och dess antagonister*, sid 125

¹⁴ Dahl Robert, *Demokrati och dess antagonister*, sid 127

pitlet beskrivs vilka det är som riskerar att utsättas för hedersrelaterade brott, vad heder innebär och förekomsten av denna form av brott. En förklaring på vad de mänskliga rättigheterna innebär finns också med. Nästkommande kapitel är en redogörelse av rädslans politik och dess indelningar i fem olika epoker. Maria Wendt Höjer har skapat fyra av de fem epokerna medan jag har gjort den femte. Det femte kapitlet bygger på en analys av skräckens politik under de senaste tjugo åren. Här har jag valt att generera två epoker för att förklara den politiska debatten som rått gällande hedersrelaterat våld. Analys och jämförelse mellan utvecklingen av rädslans politik och skräckens politik återfinns i det sjätte kapitlet. Konklusionerna är det som avslutar hela uppsatsen och som binder samman det hela.

2. Rädsla som livsvillkor

*”Mäns våld mot kvinnor, och kvinnors rädsla för detta våld, spelar en viktig roll i upprätthållandet av en ojämlik könsordning”*¹⁵ Det våld som förekommer i vårt samhälle påverkar enligt Wendt Höjer även de kvinnor som aldrig utsatts för det. *”Många kvinnor uttrycker obehag inför att vistas i det offentliga rummet.”*¹⁶

Wendt Höjer påpekar den rädsla som kvinnor känner för män. Kvinnor är bland annat rädda för sexuella övergrepp, för våld och för sexuella trakasserier. Här ingår alla former av våld så som misshandel, våldtäkt eller våldtäktsförsök. De platser som skrämmer en kvinna är enligt Wendt Höjer ofta folktomma områden eller att bli ensam med en man i en hiss. Dessa platser framkallar rädsla oavsett hur snäll och harmlös mannen än må vara. Det är inte just en specifik man som skrämmer utan det *”faktum att han är av manligt kön”*.¹⁷

En man upplevs som potentiellt kapabel till att begå ett övergrepp oavsett vem han än är. Det går inte att se vilka män det är som är kapabla att begå ett brott av den karaktär som kvinnor är rädda för utan av den anledningen ser kvinnor alla män som potentiella våldsmän. Enligt Wendt Höjers uppfattning ägnar kvinnor mycket energi åt att finna strategier för att känna sig trygga i sin omgivning.¹⁸

Den rädsla som kvinnor känner styr deras tillvaro till stor del genom att de, till exempel planerar sin färdväg noga. Vissa kvinnor ser även till att ha sällskap eller att ha någon form av vapen lättillgängligt så som vassa nycklar, ett paraply, en pepparburk, tårgas eller andra saker. Andra alternativ är att klä sig könsneutralt, döljande kläder och uppföra sig på ett sätt som inte väcker uppmärksamhet. Kroppsspråket kan även det vara av stor betydelse. Att själv inta ett manligt kroppsspråk så som att ha händerna i fickorna, öka på stegen eller lunka kan i vissa fall inge en viss trygghet och ett skydd för kvinnor. Att undvika ögonkontakt med de män man möter eller att gömma håret innanför jackan är även det några försök att smälta in bland männen som kvinnorna känner rädsla för.¹⁹

¹⁵ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 8

¹⁶ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 9

¹⁷ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 9

¹⁸ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 10

¹⁹ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 11

Kvinnor hanterar denna rädsla på olika sätt men ofta genom att avstå från det som skrämmer. Enligt Wendt Höjer så undviker kvinnor som känner rädsla att gå ut vid vissa tidpunkter, undviker vissa ställen eller struntar i att göra vissa saker. Det handlar om att undvika vissa platser eller tillfällen där man uppfattar sig som särskilt utsatt för våld. Det behöver inte innebära att det har hänt något men bara vetskapen om att det skulle kunna hända något är tillräckligt för att en del kvinnor skall undvika dessa platser eller tillfällen. Det handlar i första hand om att undvika att bli rädd och det är denna rädsla för att bli rädd som sätter gränser för kvinnors liv och därmed begränsar kvinnors rörelsefrihet. Maria Wendt Höjer förklarar kvinnors vardag så här:

”Kvinnor tvingas leva med sina rädslor i vardagen, att acceptera dem som ofrånkomliga delar av livet. Detta innebär emellertid inte att kvinnor ständigt och jämt tänker på sin rädsla och medvetet planerar efter den. Detta säkerhetsbeteende sker till stor del automatiskt utan att de reflekterar över det. Kvinnor undviker självantant en mängd situationer och platser utan att reflektera över varför de gör det”.²⁰

Utifrån detta resonemang om hur det är att leva med rädsla som livsvillkor så ställer jag mig frågan hur det är att leva under ännu värre förhållanden där man konstant känner en viss rädsla för att så mycket som gå utanför dörren. Där rädslan övergår till skräck.

²⁰ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 11

3. Hedersrelaterat våld

3.1 Skräck som livsvillkor

En del kvinnor tvingas leva med skräck som livsvillkor i vardagen, att acceptera den som ofrånkomliga delar av livet. Detta innebär emellertid att dessa kvinnor ständigt och jämt tänker på sin skräck och medvetet planerar efter den.

Att vakna på morgonen och fundera över hur man skall "överleva" dagen är för vissa en del av vardagen. Dessa kvinnor som tvingas leva med sin skräck över vad som kommer att hända under dagen och frågan: *När kommer de att hitta mig?* utsätts ständigt för svåra påtryckningar. Till skillnad från de kvinnor som ständigt lever i rädsla för våld lever dessa kvinnor i ständig skräck över vad deras anhöriga skulle kunna tänkas göra.

De kvinnor som lyckas ta sig ifrån de individer som tvingat dem till ett liv i skräck ställs inför nya problem hela tiden. Att stå helt ensam utan sin familj kan vara fruktansvärt svårt och det blir tyvärr inte lättare att försöka klara sig själv. Dessa kvinnor har i regel aldrig fått lära sig sköta sig själv och allt vad det innebär. Att veta hur man betalar räkningar och sköter allt det ekonomiska i ett hushåll är ofta något som de aldrig har fått lära sig.

Tanken på att packa upp väskor och försöka ombona sitt tillfälliga boende är inte något som prioriteras. Det handlar hela tiden om att vara beredd på att slänga ihop sina tillhörigheter och dra vidare till nästa ställe. Att ständigt ha kontroll över vilka som kan tänkas bo eller vistas i samma kvarter där man själv har sitt tillfälliga uppehåll handlar om att ständigt vara på sin vakt. All energi går åt till att kontrollera sin omgivning innan man gör något förhastat för man kan aldrig vara för försiktig med var man befinner sig.

Att klara av att sköta ett arbete kan i många fall vara näst intill omöjligt med tanke på att man hela tiden måste vara beredd på att flytta till nästa ställe. Dessa kvinnor tvingas inte allt för sällan att transportera sig till arbetet via taxi för att undvika att bli upptäckt på stan, på en buss, på ett tåg eller liknande kollektiva färdmedel. Detta färdmedel är dock ganska kostsamt vilket får till följd att stora delar av lönen går åt till taxiresor till och från arbetet. För att kun-

na ta sig till affären och handla krävs ständig planering av färdväg och färdmedel. Man måste ständigt se sig över axeln för att förvissa sig om att ingen följer efter.

De flickor som fortfarande bor hemma i sina familjer utsätts dagligen för stora påfrestningar om de väljer att inte leva enligt de regler som finns inom familjen eller släkten. Att gå till skolan är för vissa en tillflyktsort på grund av att de kan umgås med vänner och inte vara rädda för att någon kontrollerar dem precis hela tiden medan för vissa andra ett rent fängelse då de istället hämmas på grund av den kontroll som tex. syskon eller andra släktingar har på dem. Att ständigt vara iakttagen av släktingar eller syskon kan ibland bli olidligt. Vissa flickor väljer att tex. träna fotboll och så fort de blivit avsläppta vid träningen går de iväg på ett fik eller umgås med vänner. Dessa flickor lever i ständig skräck för att någon skall upptäcka vad de håller på med och bli bestraffade utifrån det. Och detta straff som väntar är inte ofta en tillsägelse utan både psykiskt och fysiskt våld och i värsta fall även mord, eller åtminstone hot om mord om de inte ändrar på sitt beteende.²¹

²¹ Uppgifter om hur det är att leva i ständig skräck kommer ifrån en intervju med en kvinna som vi kan kalla Jenny som själv lever skyddad. Hon har under det året jag var i kontakt med henne flyttat 5 gånger för att inte bli upptäckt av sin far. Hon flyttar runt i olika städer och byter ständigt telefonnummer men hon var ändå väldigt mån om att säga vad hon tyckte om vad som sker i det svenska samhället.

3.2 Vilka är det som lever i skräck för hedersrelaterade brott?

Utifrån den undersökning som länsstyrelsen genomfört framkommer att det till stor del är flickor med invandrabakgrund som utsätts för denna form av brott som kallas hedersrelaterad brottslighet. Dessa flickor begränsas till stor del i sina liv genom att de förväntas uppträda, klä sig på ett visst sätt och då på ett sätt som inte påverkar familjens heder. Flickorna eller kvinnorna får inte ha vilka kläder de vill, de får inte umgås med vem de vill, inte gifta sig med vem de vill, inte bestämma över sitt liv, sin kropp, sin sexualitet osv. När det gäller de flickor som går i skolan så kan skolan bli en fristad. Detta innebär att flickorna lever i dubbla världar och skall då både anpassa sig till de normer som finns i det svenska samhället och då skolan men även till familjens normer vilket inte alltid är de samma.²²

Yvonne Sjöblom gjorde en undersökning 2003 angående förekomsten av ungdomar som rymmer hemifrån. Det som hon kommer fram till är att ungdomar med invandrabakgrund är klart överrepresenterade och det var även dubbelt så vanligt att flickor rymde hemifrån än pojkar.²³ Vid socialstyrelsen bekräftas att det är klart fler flickor med invandrabakgrund som får hjälp med att flytta hemifrån.²⁴

I denna fråga är det flickorna som kommer i kläm och det är många som har hårda krav på sig att leva så att familjens heder inte ifrågasätts. Heder kan bland annat handla om att mödombinnan skall vara bevarad. Föräldrarna har förväntningar på flickorna och de allra flesta flickorna ställer upp på föräldrarnas förväntningar annars riskerar hon att mista kontakten med hela sin familj eller i värsta fall mista livet.

3.2.1 Vad innebär heder?

Hedersetiken har sin grund i föreställningen om att kvinnor inte själva är kapabla att värna om sin kyskhet i masssamhället. Det är kvinnans manliga anhörigas plikt att se till att hennes ärbarhet står under deras uppsikt och motsvarar den patriarkaliska familjens fordringar.²⁵

I Mellanöstern utgör familjen skyddsnät för alla och det kan vara allt från hjälp med barnomsorgen till äldreården. Detta innebär att de lever i ett kollektivistiskt samhällsmönster där familjen består av föräldrar, syskon, fastrar, farbröder, kusiner och farföräldrar. När familjer

²² Länsstyrelsen, *Låt oss lyssna...*, sid 4ff

²³ Sjöblom Yvonne, *Ungdomars livsvillkor i en föränderlig värld*, sid 13

²⁴ Socialstyrelsens Meddelandeblad 6/02

²⁵ Kocturk – Runefors Tahire, *En fråga om heder Turkiska kvinnor hemma och utomlands*, sid 112

kommer till Sverige uppstår en viss konflikt eftersom vi lever i ett samhälle där det handlar om att frigöra sig från föräldrarna och bli en självständig individ.

Det hedersvåld som förekommer utövas för att värna om en maktordning beträffande kvinnors sexualitet, val av partner, äktenskap, oskuld mm. Specifikt för denna form av våld är kollektivets betydelse. Religion, kultur och ålder har i sammanhanget av hedersrelaterat våld ingen större betydelse, det förekommer där kollektivets heder är av stor betydelse. Hedersmord handlar om att det är legitimt av vissa personer att mörda eller bruka våld för att upprätthålla hedern. Det enda som därutöver förenar dessa kvinnor är att en eller flera manliga medlemmar av familjen har mördat eller misshandlat dem.²⁶

3.2.2 Bevis på att det förekommer hedersmord och dess utbredning i Värmland

Under 2004 har länsstyrelsen i Värmlands län fått i uppdrag av regeringen att kartlägga omfattningen av behovet av skyddat boende för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för s.k. hedersrelaterat våld. Denna undersökning som länsstyrelsen genomfört visar att socialtjänsten, skolan, sjukvården m. fl. känner till och har kommit i kontakt med ett femtiotal flickor under 20 år, som lever i en utsatt situation av skäl som relateras till familjens heder. Man får då inte glömma bort alla dem som inte vågar berätta om sin situation och vilket mörkertal detta är.²⁷

För att se till den undersökning som gjorts i Värmland har länsstyrelsen kommit fram till att de flesta fallen av denna form av brott förekommer i Karlstad men att det även förekommer i kranskommunerna. De flesta av flickorna var mellan 16 och 20 år men det fanns även flickor ner till 13 år bland de undersökta.²⁸ Den hjälp som dessa flickor erbjuds är till stor del kontakt med socialtjänsten. Det förekommer även att vissa flickor får hjälp och stöd av Kvinnojouren och främst genom tillfälligt skyddat boende.²⁹

Denna undersökning som länsstyrelsen gjort riktar sig till flickor under 20 år men förekomsten av hedersrelaterat brott förekommer givetvis även bland kvinnor över 20 år.

²⁶ Khouri Norma, *Förlorad heder – En sann berättelse om hedersmord, kärlek och vänskap*, sid 260

²⁷ Länsstyrelsen, *Låt oss lyssna...*, sid 15

²⁸ Länsstyrelsen, *Låt oss lyssna...*, sid 16

²⁹ Länsstyrelsen, *Låt oss lyssna...*, sid 17

3.3 Utvecklingen av kvinnors rättigheter sammanställt av FN³⁰

Det våld som kvinnor utsatts för i världen har varit ett diskussionsämne under en lång tid. 1946 inrättade FN en kvinnokommission som har till uppgift att arbeta för att förbättra kvinnors ställning. I Förenta Nationernas allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från år 1948 slås fast att alla människor har lika värde och samma rättigheter och detta är det första internationella dokumentet som benämner detta. Ett ihärdigt arbete började redan under slutet på 40-talet med att kartlägga vilka brister som fanns beträffande kvinnors rättigheter. Det konstaterades ganska snabbt att det var avsaknad av kvinnlig rösträtt som var den stora skillnaden. Även skolgången bevisade att inte kvinnor i världen jämställdes med män. 1954 trädde konventionen om politiska rättigheter ikraft vilket skulle innebära att fler kvinnor skulle få rösträtt. Under hela 60-talet utarbetade kvinnokommissionen en deklaration om kvinnlig diskriminering. Denna deklaration om avskaffandet av kvinnlig diskriminering antogs 1979 och var ytterligare ett led i att understryka kvinnors mänskliga rättigheter. Dock finns det fortfarande många länder som har reserverat sig mot ett flertal av diskrimineringskonventionens artiklar.

Nästa steg i strävan att förbättra kvinnors situation i världen var den deklaration om våld mot kvinnor som FN:s generalförsamling antog i Wien år 1993. FN:s medlemsländer enades bl.a. om att våld mot kvinnor utgör en kränkning av kvinnors rättigheter och grundläggande friheter och skadar eller upphäver deras erhållande av dessa rättigheter och friheter. Deklarationen innebär också att medlemsländerna fördömer *”fysiskt, sexuellt och psykologiskt våld mot kvinnor vare sig det inträffar inom familjen, i samhället eller om det utförs av eller accepteras av statsmakten. Medlemsstater uppmanas att fördöma våld mot kvinnor och varken hänvisa till sedvänja, tradition eller religiösa överväganden för att undvika sitt ansvar att avskaffa det.”* Denna s.k. Wiendeklarationen antogs som bl.a. bekräftar att alla mänskliga rättigheter är odelbara och ömsesidigt beroende av varandra.

Ett annat viktigt steg för kvinnor togs vid mötet år 1994 med FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna när den beslöt att utse en särskild rapportör om våld mot kvinnor. Hennes namn är Radhika Coomaraswamy och meningen med att utse en rapportör är att hon skall lämna en rapport om situationen för kvinnor varje år. Redan under 1995 konstaterade Radhika att det förekommer våld mot kvinnor i hela världen. *”Kvinnor utsätts för våldtäkter, könsstympning, misshandel, brudbränning, sexuella trakasserier, påtvingad prostitution och andra*

³⁰ www.sfn.se/page.asp?nodeId=236

kränkningar av deras rättigheter och värdighet.” Detta våld förekommer på de allra flesta ställen alltifrån i familjen till i fängelser.

Det internationella samfundets engagemang i frågor rörande våld mot kvinnor kom att lyftas fram ytterligare vid FN:s kvinnokonferens i Kina år 1995. Konferensen antog en handlingsplan som riktar särskild uppmärksamhet mot sådana våldsbrott mot kvinnor som utgör brott mot de mänskliga rättigheterna. Handlingsprogrammet innehåller ett stort antal paragrafer med förslag på hur flickors och kvinnors ställning skall förbättras, men detta program är dock inte bindande utan innehåller bara rekommendationer. Det var flera länder som reserverade sig från flera av paragraferna men för de länder som antog handlingsprogrammet utan omröstning är de moraliskt bindande. För Sveriges del utgjorde kvinnofridsreformen ett viktigt led i arbetet med att genomföra åtagandena i handlingsplanen.

4. Rädslans politik

Här har jag delat upp rädslans politik i fyra olika delar utifrån Maria Wendt Höjers definitioner av hur den politiska debatten utvecklats vad gäller våld mot kvinnor från 30-talet och fram till 90-talet. Den femte och sista epoken är min egen sammanställning av vad som hänt under 2000-talet.

4.1 Det normala våldet

Det är först 1938 som några kvinnor väcker en för tiden ovanlig motion i Sveriges Riksdag. Innebörden i den motion som läggs fram handlade om vilka åtgärder som vore lämpliga beträffande hustrumisshandel. *”Beredande av ökad trygghet för hustru mot misshandel i hemmet”*³¹ är den benämning som ligger tillgrund för motionen. Gällande rätt på denna tid innebar att endast svår misshandel i hemmet föll under allmänt åtal. Med svår misshandel innebar svår kroppsskada så som förlust av tal, syn, hörsel eller annat svårt lyte. Om misshandeln endast ansågs vara ringa eller medelsvår krävdes att offret självt angav brottet eller att misshandeln ledde till döden för att en allmän åklagare skulle väcka åtal.³² Tanken med den idé som nu lagts fram av motionärerna är således att ändra denna åtalsregel men också att införa särskilda socialkuratorer för att hjälpa våldsdrabbade familjer.³³ Enligt Maria Wendt Höjer faller hela motionen eftersom motionärerna anses överdriva kvinnans *”utsatthet och förbiser mannens problem”*.³⁴

Mellan 30-talet och 60-talet har frågan om misshandel och våldtäkt diskuteras lite till och från i den svenska politiken. Det är i början av denna period som misshandel anses vara ett problem endast om det kränker den allmänna moralen eller utmanade samhällsordningen så vida den inte var svår eller hade dödlig utgång. För att förtydliga detta resonemang kan nämnas att misshandel av ringa eller normalgrad endast föll under allmänt åtal om det inföll under sabbat (söndagen), på allmän plats eller i en offentlig sammankomst.³⁵ Wendt Höjer förklarar vidare att det våld som skedde i hemmet och inte var grovt eller störde den allmänna ordningen således ansågs som en privatsak. Det våld som mannen utövade mot kvinnan ansågs snarast som ett gräl och därmed en del av en äktenskaplig relation.³⁶ Det ansågs att kvinnans makt låg i ordet medan mannens makt istället låg i muskelmassan. Utifrån detta resonemang var det ingen

³¹ Motion 1938 II:208

³² SFS 1937:242 samt Prop 1937:187 sid 60ff

³³ Motion 1938 II:208 sid 9

³⁴ Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 53

³⁵ SFS 1937: 242

³⁶ Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 55

av parterna som ansågs vara vare sig förövare eller offer. Våldet ansågs därmed vara en helt normal företeelse och då också ett icke-problem. Ett ytterligare problem som ett ingripande i familjen skulle innebära var att familjens integritet skulle kränkas. Lagens mening var att skydda både mannen och kvinnan och detta skydd skulle därmed upphöra om misshandel i hemmet blev åtalbart. Enligt Wendt Höjer ansågs det ligga ett intresse både från mannen men också kvinnan att värna om familjens integritet.³⁷ Enligt vad som framgår i andra kammarens protokoll skulle ett ingripande ”kunna leda till mycket tråkiga trakasserier och förhållanden, som båda makarna skulle önska inte skulle inträffa”³⁸ Konklusionerna av detta skulle därmed kunna innebära att mannen blev bittrare och kvinnan fattigare vilket inte var önskvärt från endera parten. Det påpekades också vikten av att kunna ingripa vid upprepad misshandel då kvinnan inte vågat anmäla på grund av repressalier från mannen. Betoning för detta argument läggs vid att alla familjemedlemmar skall värnas vilket inte alltid tillgodoses då hustruns intresse inte alltid sammanfaller med ”familjens”.³⁹ Denna motion så som den tidigare avslogs med argumenten att ändrande av åtalsregler inte leder till en förbättrad situation för misshandlade kvinnor.⁴⁰

Det dröjer sedan fem år innan frågan åter tas upp igen i den svenska politiken. Det är 1942 som Fredrika Bremerförbundet och Sveriges husmodersföreningars riksförbund föreslår att åtalsreglerna skall vidgas så att det under vissa omständigheter blir möjligt att åtala för misshandel i hemmet.⁴¹ Enligt Wendt Höjer ledde detta förslag till att en viss justering i lagen genomfördes vilket fick till följd att målsäganden från och med nu kunde anmäla brott. Dock var det fortfarande inte möjligt för den allmänne åklagaren att väcka åtal utan det var tvunget att vara överåklagaren som fattade dessa beslut.⁴²

Enligt Wendt Höjer ansågs det legitimt att ingripa vid misshandel men samtidigt ansågs det nödvändigt att konstruera lagen på ett sätt så att ingen riskerade åtal i onödan. Tanken att hustrumisshandel som regel skulle falla under allmänt åtal uppfattades fortfarande som orimligt.⁴³ Denna lösning på detta problem kom att bestå ända fram till 60-talet. När brottsbalken ändrades på 60-talet var den enda förändringen att allmänna åklagare kunde väcka åtal i ärendet. Enligt vissa remissinstanser skulle detta kunna leda till ineffektivitet bland de grövre brot-

³⁷ Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 57

³⁸ Andra kammarens protokoll 1938:39, sid 54

³⁹ Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 58

⁴⁰ Andra kammarens protokoll 1938:39, sid 89

⁴¹ Prop 1943:81, sid 4

⁴² Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 58f

⁴³ Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 59

ten i samhället då resurserna las på lindrigare brott så som misshandel och våldtäkt i hemmet. Det slås fast att misshandel av *”normalgraden och av ringa grad om den förövas på enskild plats, endast får åtalas om målsägaren anger brottet eller om det är påkallat ur allmän synpunkt”*.⁴⁴ Våld mot kvinnor i hemmet förstås således fortfarande som tämligen bagatellartat i relation till den *”riktiga”* brottsligheten. Wendt Höjer förklarar vidare att formuleringen om *”allmän synpunkt skall förstås som en garanti för att staten inte skall blanda sig i privata familjestrider”*.⁴⁵ Vad gäller förekomsten av våldtäkt och annat tilltvingat könsligt umgänge inom äktenskapet förekommer samma diskussion, alltså att detta anses som privata familjestrider och bör således även lösas inom hemmets väggar.⁴⁶

Under denna period anses våldet även som en fara för nationens framtid. Våldet ansågs som ett hot mot nationens och släktets fortlevnad. Det ansågs vara samhällets plikt att ingripa då hot mot nationens framtid fanns snarare än att hjälpa de drabbade kvinnorna. När våldet mot kvinnorna i hemmet definieras på detta sätt som ett centralt samhälleligt intresses kan också politiska ingripanden ses som legitima. Detta sätt att formulera det våld mot kvinnor som rådde förekommer i slutet av 30-talet. Under denna tid var det även förbjudet för sinnesslösa att gifta sig vilket även det är av samma förklaringsgrund som tidigare argument. Utredningen från 1937 vill även kriminalisera otukt med sinnessjuka.⁴⁷ *”En kriminalisering skulle erbjuda beaktansvärda fördelar ur rasbiologiska och socialhygieniska synpunkter samt stå i god samklang med de moderna strävanden, som bl a kommit till uttryck i den nya steriliseringslagen”*⁴⁸ Det ansågs även vara skillnad på mäns och kvinnors sexuella beteenden. Mannen förväntades vilja ha sex med kvinnor vare sig de var sinnesslöa eller ej. Argumentet för viss strafflindring som även det förekom vad gällde sexuellt umgänge med sinnesslöa kvinnor baserades på att utnyttjade kvinnor var mycket sexuellt överaktiva. En kvinna som vill ha sex med en sinnesslö man ansågs däremot antingen vara efterbliven eller tvingad därtill. Mannen däremot sjukförklaras inte utan snarare normaliseras med tanke på hur kvinnorna betedde sig. Alltså, slutsatsen av detta argument blir då följaktligen att otukt med efterblivna bör bedömas mildt eftersom detta utifrån mannens synvinkel ansågs fullt normalt.⁴⁹

⁴⁴ Prop 1962:10, sid 178

⁴⁵ Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 60

⁴⁶ Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 60f

⁴⁷ Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 62f

⁴⁸ SOU 1935:68, sid 72

⁴⁹ Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 66f

Det förekommer även diskussioner kring åtgärder mot hustrumisshandel i hemmet som en fråga om integritet för alla individer. Tanken är att alla i hemmet skall kunna räkna med samma skydd oavsett vem det än må vara. Betydligt större fokus börjar läggas vid individens sexuella integritet vilket får till följd att nya argument för att ingripa i hemmet betonas och vikten av den tidigare omdiskuterade samhällsnyttan svalnar. Om en individ lider skada av misshandel skulle det i och med denna aspekt även vara legitimt att ingripa i hemmet. Individens skada sätt nu i fokus i större utsträckning än i tidigare diskussioner vilket får till följd att nya problem lyfts fram till ytan.⁵⁰ Det är inte alla som håller med om att det skulle behövas förändringar i lagtexterna. De förslag som sedermera läggs fram anses av många som ett försök att stärka kvinnors makt och få ett visst övertag över männen. Man oroar sig för att bestämmelserna skall användas i utpressningssyfte från kvinnans sida då de är oense. En lagändring skulle, ansåg en del innebära att kvinnor ”*finge ett övertag som inte på något sätt är lyckligt*”.⁵¹

Wendt Höjer förklarar att lagändringen uppfattades av vissa som ett olyckligt ”slagträ” som sätts i händerna på kvinnorna och detta ansågs kunna användas för utpressning och trakassering och brottsoffren skulle härmed utnyttja rättssystemet för egen vinnings skull. Det ansågs finnas risk att kvinnorna skulle använda sig av rätten att anmäla våldtäkt som utpressningsmetod.⁵² Begreppet individer har förvandlats till kvinnor och män, vilket enligt Wendt Höjer innebär att begreppet blivit mer betydelsefullt än det varit tidigare. Kränkningen definieras olika beroende på vilka som utsätts. Kränkningen förstås som mindre allvarligt om den sker i familjen eller om kvinnan betett sig sexuellt utmanande.⁵³

Beträffande vad som var våldtäkt och vad som var sex diskuterades flitigt under denna epok. Då kvinnan haft ett aktivt sexualliv utanför äktenskapet uppfattas gränserna mellan samlag och våldtäkt svårare att utskilja. Enligt Wendt Höjer är diskussionen om vad som skall räknas som våldtäkt och hur mycket våld som skulle krävas en fråga som inte är lätt att besvara. Denna fråga kom hela tiden tillbaka och tycktes aldrig ha fått en tillfredsställande lösning.⁵⁴ Att upprätthålla gränser mellan brottslingen och den vanlige mannen är också det ett stort problem som diskuteras. Problem uppstår både för mannen men också för kvinnan. Beträffande kvinnan är det ett stort ansvar som läggs på henne att benämna sin man som våldtäktsman

⁵⁰ Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 64f

⁵¹ Andra kammarens protokoll 1962:33, sid 44

⁵² Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 68

⁵³ Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 69

⁵⁴ Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 70

och för mannen finns då stora risker att bli benämnd som brottsling. Enligt andra kammarens dokumentation av detta ämne framgår att: ”*det gäller inte bara de brutala, aggressiva männen. Det gäller kanske också den trötta, sensible, sensitive mannen som hustrun nekat samlag och som tar henne med visst mått av våld.*”⁵⁵

Med detta resonemang menas alltså att ett visst mått av våld är till viss del acceptabelt. Enligt Wendt Höjer innebär detta att ett visst mått av våld inte innebär att mannen är aggressiv eller brutal. Utövandet av ”normalvåld” kan då utifrån Wendt Höjers resonemang jämföras med en känslig (om än trött) man.⁵⁶ Detta innebär då att det inte finns någon skillnad mellan våldtäkt och samlag och då eftersom det inte råder någon skillnad åtminstone inte inom äktenskapet. Män anses utifrån detta inte som brottslingar utan som äkta män som utövar sina rättigheter. Att ha samlag trots kvinnans motstånd ansågs inte bara som naturligt och normalt utan även som mannens rättighet. Den nya brottsbalken skulle härmed enligt en riksdagsledamot innebära ”*ändrade mänskliga kulturella mönster som funnits till dags dato: mannens rätt att begära sexuell samvaro av den kvinnan han är gift med*”.⁵⁷

Enligt Wendt Höjer innebär lagändringen ingen större skillnad mot tidigare utan det är som tidigare och det är endast det grova våldet som avses. Det råder som tidigare en viss acceptans för ”normalvåldet” inom det äktenskapliga livet, både vad gäller samlag och vid gräl.⁵⁸ Det grova våldet som anses som ett problem sammanfattas med endast ett ord och det är: alkoholism. Det drabbar även alla samhällsklasser och en ledamot i första kammaren påtalar att enda sättet att komma tillrätta med detta problem är att göra det svårare att komma åt spritdrycker.⁵⁹ Det är inte endast alkoholmissbruket som används som förklaring till våldet utan även sinnessjukdom anses vara en orsak. Dessa två grupper som alkoholmissbrukare och sinnessjuka anses även vara orsaken till våldtäkter. Lösningen på dessa problem med våld och våldtäkter som följd anses det finnas två alternativ av. Beträffande de som anses ha en onormal psykisk utveckling är det framför allt psykiatrisk behandling som anses vara lösningen. För de män som anses vara normala men begår dessa handlingar under rus tycks fängelse ett lämpligt straff.⁶⁰

⁵⁵ Andra kammarens protokoll 1962:33, sid 61

⁵⁶ Wendt Höjer, Maria, *Rädsans politik*, sid 74

⁵⁷ Andra kammarens protokoll 1962:33, sid 61

⁵⁸ Wendt Höjer, Maria, *Rädsans politik*, sid 77f

⁵⁹ Första kammarens protokoll 1938:38, sid 85

⁶⁰ Wendt Höjer, Maria, *Rädsans politik*, sid 76f

4.1.1 Kännetecknen för det normala våldet

De konkreta åtgärder som diskussionerna under denna period resulterar i är ett antal förändringar i lagstiftningen om misshandel och våldtäkt. Åtalsreglerna för misshandel ändras så att åtal för våld i hemmet underlättas och våldtäkt och andra sexuella övergrepp blir straffbart även inom äktenskapet. Genom dessa förändringar får kvinnorna ett ökat rättsskydd för det våld som sker i hemmet. Att våldet formuleras som ett problem på den politiska dagordningen anses även vara av stor vikt. Våldet formuleras dock i stor utsträckning som en privat angelägenhet men också som en normal och naturlig aspekt av samvaron mellan makar. Det våld som mannen utövar mot hustrun formuleras som bagatellartat, normalt och det innebär att det inte skulle vara åtalbart.

Hur våldet bedöms beror dels på hur mycket våld som utövas, vem som utövar det, var (på vilken plats) det utövas. Inom familjen anses våldet inte som ett problem förens kroppsligt lyte uppstår och våldet anses som normalt uppkommet vid gräl eller även vid sexuell samvaro. När våldet eller våldtäkten utförs av en för kvinnan helt okänd gärningsman anses det inte längre som normalt eller försvarbart. När våldet framkommer av faktorer som alkohol eller om vederbörande anses sinnessjuk är det heller inte något naturligt eller normalt. Mannen som slår eller våldtar anses därmed vara alkoholist, sinnessjuk eller en helt normal äkta man. Kännetecknen för det normala våldet kan definieras enligt följande, våld i hemmet anses vara en privatsak, ett icke-problem, normalt så länge inget kroppsligt lyte blir följden, bagatellartat, naturligt och män har ett större sexuellt behov.

4.2 Det sociala våldet

I slutet av 70-talet lades ett förslag fram gällande bidrag till kvinnoorganisationer. En utredning tillsattes för att kartlägga betydelsen av kvinnoorganisationer och hur detta statsbidrag skulle kunna konstrueras. Utredningens arbete visade på vilken betydelse kvinnoorganisationer har under denna tid så som aktioner mot kvinnomisshandel, språkundervisning för invandrarkvinnor o.s.v.⁶¹

Utredningen lägger fram vissa krav som kvinnoorganisationer bör uppfylla för att kunna komma ifråga för ett kontinuerligt verksamhetsstöd till sitt arbete. Det främsta kravet som utredningen framhåller är att organisationen skall verka för att förbättra kvinnors ställning i samhället och aktivt arbeta för jämställdhet mellan kvinnor och män.⁶² Det råder en viss osäkerhet om huruvida det arbete som utförs av jourer och hur det kan kallas för socialt behandlingsarbete, vilket tycks vara ett avgörande kriterium för ekonomiskt stöd. För att det skall vara möjligt att erhålla bidrag för kvinnojourer krävs att kvinnohusen behandlar problemet som ett socialt problem och att all aktivitet som bedrivs i deras regi måste innebära behandling, vård och omsorg.⁶³ Efter en viss tid slås det dock fast att det är just socialt arbete som bedrivs på kvinnojourer. Socialutskottet anser att kvinnojourer i allra högsta grad utför ett socialt arbete eftersom de hjälper kvinnor som utsätts för övergrepp i hemmet. Utifrån detta resonemang anser utskottet att regeringen bör göra bidrag till kvinnojourer bestående även för framtiden. Det tillfälliga försöksanslaget övergår så småningom till det mer stabila organisationsanslaget och det statliga stödet till kvinnojourer etableras härmed.⁶⁴

Maria Wendt Höjer beskriver i sin avhandling hur debatten kring kvinnomisshandel blomstrar i början på 80-talet tack vare en högljudd mediedebatt. Vid denna tidpunkt existerar ingen svensk forskning i frågan vilket visar på problemets ”svarta hål”. Någon statistik över denna form av brottslighet finns inte heller eftersom det inte råder någon fördelning mellan könen vid misshandel.⁶⁵ Vidare kommer Wendt Höjer fram till att varken rättsväsen, sjukvård eller sociala myndigheter är utformade för att hantera denna form av våld. Förklaringen som hon finner är att ”*kvinnomisshandel är ett relativt nyupptäckt problem, som först under senare år definierats som ett socialt problem av betydande omfattning.*”⁶⁶

⁶¹ SOU 1980:44, sid 17

⁶² SOU 1980:44, sid 49f

⁶³ SOU 1981:64, sid 248

⁶⁴ Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 104

⁶⁵ Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 89

⁶⁶ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 89f

Under 1977 lägger sittande sexualbrottskommittén fram ett förslag som innebar att misshandel i hemmet skulle falla under allmänt åtal. En reservation till detta förslag finns dock och det lyder:

Tänkbart är sålunda att behålla en prövning om åtal är påkallat från allmän synpunkt för vissa grupper av lindriga misshandelsbrott på enskilt område. Även andra lösningar kan komma ifråga.⁶⁷

Misshandel mot kvinnor ses under denna period till stor del som ett socialt problem vilket innebär att en behandlingsplan läggs fram. Det som skall prioriteras är vård, omsorg och kurativt stöd. När det gäller förekomsten att se våld mot kvinnor i hemmet som en fråga för lagstiftarna så kommer det först i andra hand.⁶⁸ Således innebär alltså detta att misshandel i hemmet ses som ett problem och att det krävs vissa nya åtgärder för att komma till rätta med detta problem. Vård av olika slag är begreppet som dominerar under perioden.

Sexualbrottskommittén föreslår att brottsbalken skall ändras och syftet med det förslag som läggs fram innebär att:

1. *skärpa samhällets reaktion mot det allvarliga övergrepp som en våldtäkt innebär.*
2. *skydda barn och ungdomar mot sexuella övergrepp i och utom familjen.*
3. *minska prostitutionens skadeverkningar genom att utvidga straffsvaret för koppleri.*
4. *undvika ingripanden i det frivilliga sexuallivet mellan vuxna människor även om parterna skulle vara släkt med varandra.*⁶⁹

Detta anses enligt Wendt Höjer vara en korrigerande av det juridiska systemet och att framhålla kvinnorna som tidigare har blivit felaktigt behandlade. Det framgår tydligt att detta inte skulle vara någon form av särbehandling utan endast ett sätt att bedöma misshandel utifrån de förhållanden som råder.⁷⁰ De argument som läggs fram vad gäller nya åtalpunkter grundar sig framför allt på att i princip ingen individ skall behöva bli misshandlad och att misshandel inom familjen är minst lika straffbart som andra former av misshandel. Sexualbrottskommittén kommer även fram till att det särskilda kravet på angivelse för åtal vid misshandel på enskild plats skall upphävas. Till grund för detta anförande ligger tre skäl. Som det första skälet handlar det om vad som är allmänt normerande ”att inskräpa att misshandel mot kvinnor eller

⁶⁷ Ds Ju 1981:8, sid 3

⁶⁸ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 90

⁶⁹ SOU 1982:61, sid 17

⁷⁰ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 93

barn i hemmen är ett allvarligt brott som är lika straffvärt som misshandel i andra sammanhang".⁷¹ Det andra skälet beskriver Wendt Höjer som praktiskt, vilket innebär att det skulle underlätta för misshandlade kvinnor att få hjälp. För det tredje hoppas och tror man att antalet fall av kvinnomisshandel på sikt kommer att minska.⁷²

Under 80-talet blir ytterligare ett genombrott beträffande kvinnor i svåra situationer den undersökning som görs för att se kvinnorna som brottsoffer. Slutbetänkandet av rättshjälpskommittén om målsägandebiträde framhåller att det fortfarande är en bit kvar att gå till att alla kvinnor får den hjälp som de behöver. Tillämpningsområdena för de nya regleringarna inriktas först och främst där de *"upplevts som mest akut"*. Tidigare har det funnits vissa förslag om att särbehandla vissa offer men det rättshjälpskommittén kommit fram till är att det inte går att särskilja brottsoffer utan att behovet av hjälp är lika stort hos alla målsäganden som utsätts för allvarliga sexualbrott oavsett kön och ålder. Det finns givetvis även andra brott som har integritetskränkande karaktär och som berättigar till extra hjälp så som vissa former av misshandel, olaga hot samt olaga frihetsberövande.⁷³

I slutet av 80-talet utvecklades debatten till att också se till företeelsen av besöksförbud. I propositionen från 1987/88 framgår att lagen skall syfta till att ge *"bättre skydd för dem som förföljs och trakasseras och är ett led i strävandena att förbättra skyddet framför allt för kvinnor som utsätts för misshandel och andra övergrepp"*.⁷⁴ Tanken med denna reform är att ge en ökad trygghet för de personer som är utsatta för förföljelse men också att ge polisen möjligheter att ingripa och förebygga farliga situationer. Ett besöksförbud skulle innebära att kvinnorna fick ett bättre skydd både fysiskt och psykiskt men också fungera brottsförebyggande.⁷⁵

När socialutskottet diskuterar vilka stöd- och hjälpinsatser till misshandlade kvinnor är utgångspunkten att kvinnomisshandel måste förebyggas och förhindras och att offren för våldet vilket i detta fall är kvinnorna måste ges stöd. Detta sätt att hantera företeelsen av misshandel av kvinnor leder till ett svårlöst dilemma. När dessa åtgärder som syftar till att hjälpa kvinnorna diskuteras krockar detta med en grundläggande socialpolitiks princip, den om *"helhets-*

⁷¹ Ds Ju 1981:8, sid 47

⁷² Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 97

⁷³ SOU 1986:49, sid 91ff

⁷⁴ Prop 1987/88:137, sid 1

⁷⁵ Prop 1987/88:137, sid 11ff

syn”. Helhetssyn innebär att familjen sätts i centrum och då inte enbart kvinnorna.⁷⁶ För att komma tillrätta med detta problem krävs en särskild motivation:

”den helhetssyn som präglar nutida socialvård och som kommit till uttryck i socialtjänstlagen innebär vid fall av misshandel inom familjen att stöd och hjälpinsatser inte bör begränsas till att avse den drabbade, i regel kvinnan, utan de bör avse hela familjen. Det sagda hindrar inte att det kan vara motiverat med särskilda insatser för att ge hjälp och stöd åt den som utsätts för misshandel och åt barnen i familjen.”⁷⁷

Det är enligt Wendt Höjer under början av 80-talet som socialdepartementet lägger fram sin översikt *Kvinnomisshandel. Kartläggning och överväganden* som kom att bli ett av de viktigaste socialpolitiska dokumentet. I denna diskussion framhålls att det är den slagna kvinnan som skall prioriteras eftersom det är hon som är den hjälpsökande. Ett första steg i kampen mot misshandel av kvinnor ses som stöd och skydd för kvinnorna och åtgärdernas fokus läggs på hur myndigheter skall kunna hjälpa drabbade kvinnor på bästa sätt. Det framhålls också vikten av att männen inte åsidosätts utan att det även är av stor vikt att hjälpa även dem.⁷⁸ Ett visst motstånd möter dock detta sätt att lyfta fram insatser för att hjälpa kvinnor. Översikten angående kvinnomisshandel publiceras och det är ungefär samtidigt som 1977 års sexualbrottskommittén lägger fram sitt slutbetänkande. Det konstateras i socialutskottet att förekommer utredningar på flera håll angående kvinnor som brottsoffer och att det även vore lämpligt att se över andra offer för våldsbrottsligheten också och då att inte endast betona kvinnornas situation.⁷⁹

Regeringen ger så småningom socialstyrelsen i uppdrag att lägga fram olika försöksverksamheter angående misshandel. De projekt som socialstyrelsen sedermera lägger fram avser både de misshandlade kvinnorna men också männen. Hänsyn tas även till barnen och även till invandrarkvinnors situation i likartade situation. Försöksverksamhetens projekt mot rådande familjevåld innefattar två kvinnoprojekt, två mansprojekt och ett barnprojekt.⁸⁰

De diskussioner som följer gäller emellertid inte bara vem som i första hand skall ha rätt till de föreslagna åtgärderna utan även i vilken utsträckning våld mot kvinnor är en fråga för sta-

⁷⁶ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 101

⁷⁷ SOU 1980/81:8, sid 5

⁷⁸ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 101

⁷⁹ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 101f

⁸⁰ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 102

ten eller inte. Helt klart är att diskussionen beträffande våld i hemmen är en fråga som är svårhanterlig inom den offentliga politiken. Huruvida frågan om våld mot kvinnor är en statlig angelägenhet eller en kommunal går åsikterna isär. Dels anses det vara av statligt intresse och vikt samtidigt som det anses vara kommunens ansvar att skydda och hjälpa utsatta kvinnor. Socialtjänstlagen citeras, ”*där det slås fast att kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och hjälp de behöver*”.⁸¹

4.2.1 Kännetecknen för det sociala våldet

Förklaringen till att det förekommer våld i hemmet förklaras som tidigare med alkoholmissbruk och allmän social misär. Skillnaden är att det även betonas med hjälp av en psykologiserande förståelseram där även mannen är ett offer.⁸² Det handlar om ”*tidigt grundlagda problem*”⁸³ vilket förklaras genom dåliga uppväxtförhållanden och en i övrigt svår social situation. Wendt Höjer förklarar de dåliga uppväxtförhållandena som att männen som ”*barn upplevt en rad kränkningar, separationer och en - i deras ögon – opålitlig mor*”. En av förklaringarna tillika grundtanken bakom mäns våld skulle då kunna vara att mannen aldrig kommit över moderns svek. Våldet kan utlösas när mannen etablerar en relation till en kvinna och han känner en viss maktlöshet och brist på kontroll. Detta skulle då böttna i den övergivenhet som förföljer mannen genom livet. Utifrån detta resonemang skulle mannen befinna sig i ett aggressionsrus när han slår. Mannen befinner sig då på en ”*primitiv och barnslig nivå*”.⁸⁴ Enligt de förslag som läggs fram i regeringens protokoll anses psykoterapeutisk behandling både av våldtäktsmän och av kvinnomisshandlare som en bra lösning på problemet.⁸⁵ Det framhövdes även att det var skillnad på misshandlande kvinnor och på icke misshandlade kvinnor. De misshandlade kvinnorna ansågs lida av bristande självförtroende eftersom identitetsstarka kvinnor inte ansågs stanna kvar i förhållanden präglade av våld.⁸⁶ Våldet förklaras även genom att hävda att det är en nödutgång när orden har trutit. Detta innebär att parterna har kommunikationsproblem och är okänsliga för varandras behov. Det anses således att det är båda parternas fel att våld uppstår. Problemet ligger alltså både på mannen och på kvinnan och då även på hela familjen. Våldet anses inte förekomma i normala familjer utan endast i onormala eller ”*störda*” familjer och det är familjen som orsakar övergrepp på både barn och kvinnor.⁸⁷

⁸¹ Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 103f

⁸² Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 105

⁸³ Ds S 1983:2, sid 61

⁸⁴ Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 106

⁸⁵ Riksdagens protokoll 1983/84: 116, sid 67

⁸⁶ Ds S 1983:2, sid 69

⁸⁷ Wendt, Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 107

Misshandel ses som symptom på en sjukdom som skapas inom familjen och utifrån det anses familjeterapi vara den bästa medicinen.

Utifrån detta resonemang om familjen konstateras att lagen är till för att skydda målsäganden. Vill hon inte åtala skall hennes önska respekteras och det kan i så fall vara för kvinnans eget bästa som staten inte skall ingripa vid misshandel. Om parterna försonas direkt efter misshandeln är *inget brott begånget*.⁸⁸ Med utgångspunkt från dessa diskussioner är följaktligen statens roll snarare familjeterapeutens än rättsskiparens.

Det är under denna tidsepok som debatten tar fart och är vanligt förekommande i den politiska debatten. Det anses vara den brutaliserande utvecklingen i samhället som ligger till grund för detta ökade våld som uppmärksammas. Kvinnomisshandeln tycks vara en konsekvens av en övergripande moraluppluckring och en värdeförskjutning. Detta sociala problem anses inte kunna lösas med hjälp av lagar och regler utan snarare av vård och omsorg. Det blir i första hand en fråga om att hjälpa familjer att hitta till rätta med sina problem. Det handlar om att restaurera en sargad relation mellan kvinnan och mannen snarare än att hjälpa kvinnan bort från mannen.⁸⁹ Under tiden förekommer även en annan aspekt i detta ämne och det är kvinnans rättigheter. Det betonas dock att det inte är fråga om särbehandling utan kvinnor har samma rättigheter som männen att inte bli slagna. Därav betonas könsneutraliteten i de lagar som implementeras i vårt samhälle.⁹⁰

Sammanfattningsvis kan det konstateras att det finns några specifika drag för perioden det sociala våldet så som, socialt problem, icke normalt, helhetssyn, mannen, kvinnan och barnen och vård och omsorg prioriteras.

⁸⁸ Wendt, Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 108f

⁸⁹ Wendt, Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 111ff

⁹⁰ Wendt, Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 116

4.3 Det neutrala våldet

I slutet av 70-talet är våldtäktsdebatten i Sverige infekterad och hetsig. När sexualbrottsutredningen lägger fram sitt betänkande inleds en utdragen diskussion beträffande våld och sex, kvinnors och mäns sexuella roller och mäns makt över kvinnor. Den nya brottsbalken från 1965 anses redan 1971 vara förlegad och utredningen får i uppdrag att se över rådande bestämmelser. Det tar utredningen fem år att färdigställa sitt uppdrag som resulterar i ett slutbetänkande (SOU 1976:9).⁹¹ Ett stort antal kvinnoorganisationer går sedermera samman och protesterar mot utredningen och även kvinnoförbunden riktar stark kritik mot flera formuleringar i betänkandet. Debatten angående denna utredning eskalerar och tillslut tvingas justitieministern tillsätta en ny utredning eftersom denne blivit politiskt omöjlig.⁹²

I den första utredningen (SOU 1976:9) läggs en rad förslag fram angående våldtäkt och straffskalan vid sådana fall. Lagen skall värna om människors integritet och således bestraffa sexuella övergrepp. Sedlighet är ett begrepp som de förespråkar att det skall tas bort eftersom det är moraliserande och det anses inte höra hemma i lagtexten. Termen sexuella övergrepp föreslås istället ersätta sedlighet.⁹³ Denna syn på sexuella övergrepp är en klar förändring sedan tidigare genom att statens uppgift nu blir att bestraffa övergrepp och inte synd (sedlighet). Det läggs fram vissa förslag som syftar till att ändra straffskalan för dessa brott och man menar på att de lindriga företeelserna av sexuella övergrepp bör ge böter och inte fängelse. Stor betydelse läggs också vid hur kvinnan har agerat innan övergreppet.⁹⁴ Utifrån de diskussioner som pågick under denna tid framgår alltså klart att det ansågs vara kvinnans eget fel att hon blev våldtagen beroende på hur hon betedde sig. Det handlade till viss del om vilka sexuella signaler hon sänt ut. Om kvinnan betett sig tvivelaktigt i ett kritiskt skede anses grovt tvång vara mindre allvarligt och därmed rättfärdigas.⁹⁵

Wendt Höjer förklarar att utifrån (SOU 1976:9) och det resonemang som fördes är det ”*situationen och inte mannen som gör våldtäkten*” vilket innebär att mannen fråntas ansvaret för våldtäkten.

⁹¹ Wendt, Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 120

⁹² Wendt, Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 121

⁹³ SOU 1976:9, sid 55

⁹⁴ Wendt, Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 124

⁹⁵ Wendt, Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 125f

”Våldtäkten beskrivs som ett övergrepp som utlöses av en sexualiserad situation som kvinnan själv har försatt sig i eller en sexualiserad situation som kvinnan medverkat till att bygga upp.”⁹⁶

I nästkommande utredning SOU 1982:61 vänder man sig emellertid emot ett sådant synsätt, vilket enligt Wendt Höjer kom att innebära: ”att varje människa har rätt till sexuell integritet och att man måste respektera när en annan människa avböjer sexuella inviter.”⁹⁷ Vidare menar hon att det är tanken på att kön inte har och inte heller bör ha någon betydelse som sätter sin prägel på hela debatten. Under den senare utredningen ändras även synen på betydelsen av parternas relation och hur den skall sakna betydelse.⁹⁸ Detta innebär att ett visst perspektivskifte införs i lagstiftningen under den senare tiden. Dock är inte detta hela sanningen utan under pågående diskussion förekommer fortfarande begreppen om kvinnans agerande före övergreppet och ges stor betydelse. Under denna tid förändras gällande rätt till att betäckningen våldtäkt även kan förekomma inom familjen dock finns diskussioner om att straffskalan bör sänkas medtanke på vilket sinnestillstånd mannen befinner sig i och andra förmildrande omständigheter.⁹⁹

Wendt Höjer förklarar att kvinnan i vissa fall får räkna med att mannen som våldtagit henne får ett lindrigare straff om hon agerat ”felaktigt”. Detta innebär att om kvinnan vill lämna mannen eller har provocerat honom så blir konsekvensen att han får ett lägre straff vid våldtäkt än om han hade varit en främmande man. För att mannen skall kunna dömas för våldtäkt krävs att han haft uppsåt och därmed förstått hur kvinnan uppfattat situationen. Kvinnans ja eller nej tillmäts ingen större betydelse utan det är hennes agerande som är av största vikt. Detta innebär att den nya rättsordningen inte skiljer sig speciellt mycket från den gamla.¹⁰⁰

”Utredningen av brottet kräver att man noga analyserar både händelseförloppet och relationen mellan offer och gärningsman. Dessa omständigheter är fakta som ingår i en fullständig brottsutredning och som inte generellt kan fränkännas betydelse.”¹⁰¹

⁹⁶ Wendt, Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 126

⁹⁷ Wendt, Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 124

⁹⁸ Wendt, Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 126

⁹⁹ Wendt, Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 127

¹⁰⁰ Wendt, Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 129

¹⁰¹ SOU 1986:49, sid 84

För att händelsen skall betraktas som våldtäkt förutsätts alltså att mannen förstod att kvinnan inte ville ha samlag. Det krävs också att ett visst kvalificerat tvång skall ha förekommit så som våld, hot om våld eller om han medvetet har försatt henne i hjälplöst tillstånd. Sexualbrottsutredningen (1976:9) föreslår att normalbrottet inte längre skall heta våldtäkt utan sexuellt tvång och våldtäkt enbart om mannen brukat mycket våld, visat ”synnerlig hänsynslöshet eller råhet”. Detta förslag gillas dock inte av senare utredning (1982:61) som istället behåller begreppet våldtäkt vid normalbrottet. Däremot anses inte händelsen där kvinnan redan befinner sig i ett hjälplöst tillstånd som våldtäkt utan som sexuellt utnyttjande. Den vanligaste förekomsten av att kvinnan redan befinner sig i ett hjälplöst tillstånd är de fall då hon druckit sig redlös. Anledningen till att detta inte räknas som våldtäkt är att mannen inte behövt bruka våld eller tvång för att genomföra samlag.¹⁰²

Om handlingen är en kränkning mot kvinnan avgörs inte utifrån kvinnans upplevelse av situationen utan utifrån mannens perspektiv. Det är således gärningens syfte som avgör handlingens status. Enligt lagrådet bör man lyfta fram och inrikta sig på kränkningen och inte på handlingen i sig. Lagrådet anser att för att kunna avgöra om det handlar om våldtäkt måste det utredas huruvida övergreppet ”med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförligt med påtvingat samlag”.¹⁰³ För att övergreppet skall klassas som våldtäkt krävs att det haft klar samlagsliknande karaktär. Begreppet samlagsliknande karaktär är inte helt enkelt att definiera vilket innebär att det är tämligen svårt att avgöra huruvida det är våldtäkt eller inte. Det handlar i första hand om att avgöra handlingens syfte vilket förövrigt är det samma som gärningsmannens syfte, för att avgöra om det är sex eller inte, våldtäkt eller inte.¹⁰⁴

Beträffande strafflindring anses att kvinnor som utsatts för övergrepp är minst lika kränkta som människor som utsatts för andra brott. Att resonera som tidigare sexualbrottsutredning gör där det framgår att en gång skulle kunna ge straffmildring på grund av att det skulle kunna vara en engångsföreteelse anses senare vara ganska befängt.¹⁰⁵

¹⁰² Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 131

¹⁰³ Prop 1983/84:105, sid 68

¹⁰⁴ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 132

¹⁰⁵ Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 134

Att ge kvinnor som utsatts för sexualbrott juridiskt biträde anses inte nödvändigt utan man hänvisar till principen att alla är lika inför lagen vilket innebär det inte är genomförbart att särbehandla de utsatta kvinnorna.¹⁰⁶

4.3.1 Kännetecknen för det neutrala våldet

Enligt Wendt Höjers tolkning av sexualbrottsutredningens definition om vilka kvinnor som riskerar att utsättas för våldtäkt är de kvinnor som är ensamstående, förvärvsarbetande, i lämplig ålder och är ute efter manligt sällskap. Enligt utredningen anses dessa kvinnor vara intresserade av sex även efter en kort tids bekantskap. Detta resonemang framstår som en central del av vad som anses vara de sexuella spelreglerna. Så länge både mannen och kvinnan följer dessa spelregler framstår umgänget som fullt normalt och problemfritt. Om dessa regler inte följs finns därmed stor risk att problem så som övergrepp uppstår. Om kvinnan söker kontakt med en man i den offentliga miljön utan att för den sakens skull vilja ha sex med honom är det hon som inte följer spelreglerna och detta kan alltså leda till ”missförstånd” och det är därmed kvinnans eget fel om hon blir våldtagen.¹⁰⁷ Social utslagning är ytterligare en förklaringsmodell till varför våldtäkt sker.

Det finns emellertid olika kategorier våldtäkter som måste förklaras på olika sätt. En del våldtäkter begås av män som är starkt berusade, sinnessjuka och det innebär att man i första hand måste se till gärningsmannens psyke. I andra fall är inte denna förklaring tillräcklig utan det krävs även en grundlig genomgång av vilka omständigheter som utlöser brottet. Våldtäkt förstås som en följd av att män med svår bakgrund befinner sig i en besvärlig situation så som allmän frustration över dåliga sociala villkor, en frustration som blir ”logisk och naturlig”.¹⁰⁸ Dock beskriver utredningen att det inte är några vanliga ”svensson” som våldtar och det är i regel inga ”fläckfria” kvinnor som blir våldtagna.¹⁰⁹ De kvinnor som är överrepresenterade vad gäller våldtäkter är kvinnor med låg social status men även de som tar stora risker och befinner sig på ”fel” platser vid ”fel” tillfällen.¹¹⁰ Detta innebär således att kvinnan anses delaktig i våldtäkten om det är så att hon klär sig fel, rör sig fel eller befinner sig på fel plats.

Alltså innebär denna period att gärningsmannens situation är av stor vikt. Konkret kan man då sammanfatta detta i några punkter så som, gärningsmannens perspektiv anser objektivt och

¹⁰⁶ Riksdagens protokoll 1983/84:152, sid 152f

¹⁰⁷ Wendt Höjer, Maria, *Rädslans politik*, sid 137

¹⁰⁸ SOU 1981:64, sid 141

¹⁰⁹ SOU 1981:64, sid 142

¹¹⁰ SOU 1981:64, sid 161

neutralt, gärningsmannen förståelse och syfte av situationen bestämmer dess utslag, kvinnans agerande innan är av stor vikt och mäns föreställningar om kvinnor är normerande.

4.4 Det manliga våldet

Den första gången som våld mot kvinnor betraktas som en jämställdhetsfråga är 1990 och då i regeringens jämställdhetspolitiska proposition. I propositionen framgår att ”våldtäkt, misshandel och andra övergrepp mot kvinnor är allvarliga uttryck för bristande jämställdhet och därmed också för den obalans som råder maktförhållandet mellan könen.”¹¹¹ Under 1993 beslutades att tillkalla en kommission med uppdrag att utifrån kvinnoperspektiv göra en översyn av frågor som rör våld mot kvinnor och föreslå åtgärder för att motverka sådant våld. De områden som berörs av denna utredning är hälso- och sjukvården, socialtjänsten samt rättsväsendet.¹¹² Den kommissionen som tillsattes erhöll namnet Kvinnovåldskommissionen.

Utifrån den samhällsbild vi upplever idag så är våld mot kvinnor ett stort problem. I den forskning som genomförts på området om vad som orsakar att män brukar våld mot kvinnor i det svenska samhället har framkommit att det hänger samman med den patriarkaliska samhällsstrukturen. Senare tids forskning beskriver också hur misshandelsprocessen påverkar kvinnan och mannen och ses som en normaliseringsprocess. När det gäller mannen ser han processen som en målinriktad strategi för att få kontroll över kvinnan och möjlighet att konstituera maskulinitet. För kvinnan handlar det enbart om en strategi för anpassning och underordning.¹¹³ Våldtäkt och misshandel utgör allvarliga brott i vårt samhälle. Kvinnor som blivit offer för dessa brott är berättigade till allt det stöd, den vård och den omsorg som de behöver vilket borde vara en självklarhet. Samhället och de hjälpinsatser som finns måste vara förbereda på att möta och hjälpa dessa brottsoffer och även kunna tillgodose deras behov av stöd och hjälp.¹¹⁴

Tanken med att bygga upp ett särskilt centrum för kvinnor i dessa situationer är alltså att inrätta ett resurs- och kunskapscentrum för att så småningom kunna medverka till att förebygga en del av våldet som riktas mot kvinnor. Syftet med detta center är att till viss del minska skadeverkningarna för de kvinnor som utsatts för våldtäkt eller misshandel. Idén bygger på att både primärvården, den slutna somatiska och psykiatriska vården gynnas på detta sätt.¹¹⁵ Detta förslag med att inrätta ett specifikt centra för kvinnor som utsatts för våldtäkt eller misshandlats anses inte genomförbart utan regeringen anser att det är upp till varje landsting att se till att det finns resurser för att ta hand om kvinnor som utsatts för våld. Dock anses det vara

¹¹¹ Prop 1990/91:113, sid 48

¹¹² SOU 1994:56, sid 12

¹¹³ SOU 1994:56, sid 14

¹¹⁴ SOU 1994:56, sid 33f

¹¹⁵ SOU 1994:56, sid 36f

ett problem med att kunna ta hand om dessa kvinnor på rätt sätt och då med hänseende till bristande kompetens bland sjukvårdspersonalen.¹¹⁶ Ett Rikskvinnocentrum i Uppsala inrättas för att förebygga denna problematik till viss del.

1994 släppte kvinnovåldskommissionen Kvinnofrid som är huvudbetänkandet beträffande det rådande våldet mot kvinnor. När det gäller de internationella åtaganden har FN antagit en deklARATION om avskaffande av våld mot kvinnor. Enligt deklARATIONEN bör stater anslå tillräckliga resurser i den statliga budgeten för verksamhet som är relaterade till avskaffandet av våld mot kvinnor. DeklARATIONEN påvisar vikten av behovet av utbildningsinsatser som riktas till poliser och andra statstjänstemän. Tanken är att dessa instanser som har ansvar för att förebygga, undersöka och bestraffa våld mot kvinnor även skall ges möjlighet att förändra sociala och kulturella beteendemönster och avskaffa fördomar om kvinnors och mäns roller.¹¹⁷ Kvinnovåldskommissionen ”föreslår att de internationella dokumenten som rör våld mot kvinnor och som syftar till att motverka sådant våld översätts till svenska och görs tillgänglig genom att publiceras”.¹¹⁸ Den bedömning som regeringen gör är att Sverige fortsätter att arbeta aktivt internationellt för att säkra kvinnors möjligheter att åtnjuta de mänskliga rättigheterna och för att motverka våld mot kvinnor.¹¹⁹

Beträffande socialtjänstens arbete anser kommissionen att vissa brister förekommer, därav föreslår de att medvetenheten vad beträffar förekomsten av våld mot kvinnor måste ökas avsevärt på alla plan så som handläggarnivå men även på chefs- och politikernivå. Vikten av att även kommunen uppmärksammar arbetet med utsatta kvinnor och även avsätter resurser i sin verksamhetsplanering påvisas också.¹²⁰ Enligt det utlåtande som regeringen lägger fram skall Socialtjänstlagen kompletteras med en ny bestämmelse om att socialnämnden bör verka för att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet får stöd och hjälp för att förändra sin situation.¹²¹ Dessa krav på handlingsplaner får dock inget gehör med argumentet att det skulle ”inskränka på det lokala självstyret”.¹²²

Enligt de slutsatser som kommissionen dragit har poliser och åklagare ofta en ”*etablerad pessimistisk inställning till våld som rör kvinnor, vilket ofta får konsekvenser för handläggningen*

¹¹⁶ Prop 1997/98:55, sid 43f

¹¹⁷ SOU 1995:60, sid 61f

¹¹⁸ SOU 1995:60, sid 69

¹¹⁹ Prop 1997/98:55, sid 24

¹²⁰ SOU 1995:60, sid 137

¹²¹ Prop 1997/98:55, sid 35

¹²² Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 169

av ett ärende som rör våld mot kvinnor i nära relationer”.¹²³ Kommissionen anser att det finns goda möjligheter att hjälpa de kvinnor som utsatts för våld om akutsjukvården och kvinnokliniker har den rätta kunskapen om övergrepp. En kvinna bör inte lämnas ensam när hon kommer till ett sjukhus eller en kvinnoklinik utan bör omedelbart få hjälp av en ”kontaktperson”. Det bör även tillkallas en kurator om kvinnan kommer in under dagtid. Om kvinnan ifråga inte talar svenska skall en tolk genast tillkallas och denne skall ej vara någon anhörig. Kvinnor som utsätts för tvång, våld och blir kränkt sexuellt genomgår oundvikligen en känslomässig kris. Det är viktigt att se till dessa kvinnors behov av vård antingen fysiskt eller psykiskt.¹²⁴ Wendt Höjer har sammanfattat kravet mot hälso- och sjukvården som ett jämställdhetsproblem eftersom kvinnorna missgynnas. Staten har ansvar för att upprätta jämställdhet i samhället vilket borde innebära att staten tar ett viss ansvar för detta samhällsproblem.¹²⁵ Alltså skulle detta innebära att kvinnor skulle kunna få hjälp och stöd i ett mycket snabbare skede och i större utsträckning.

Frivillig organisationerna ses som ett viktigt komplement till den offentliga sektorns insatser. De ideella organisationerna har stor betydelse för dels kvinnor men också för barn som utsatts för könsrelaterade övergrepp.¹²⁶ Kommittén anser att extra ekonomiska anslag skall ges till kvinnojourer och brottsofferjourer, detta för att ge ett ökat stöd till utsatta kvinnor. Regeringen följer helt på kommissionens bedömning och anser att ökade resurser är ett måste för att hjälpa de utsatta kvinnorna.¹²⁷

Våld och andra övergrepp som riktas mot en kvinna kan definieras som olika brott och falla under flera olika straffbestämmelser. Kommissionens arbete är att analysera orsakerna till att en stor andel av anmälningarna av våldsbrott mot kvinnor skrivs av samt undersöka hur långa handläggningstiderna hos de brottsutredande myndigheterna är beträffande våldsbrott mot kvinnor.¹²⁸ Resultatet av deras undersökning ger till följd ett förslag om att effektivisera polisens arbete beträffande dessa brott. Intensivövervakning av män som inte respekterar besöksförbud är ett led till att hjälpa de kvinnor som är utsatta.¹²⁹ Regeringen lägger fram ett förslag på fortbildning av polis, rättsväsendet, socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Även Brottsförebyggande rådet ges en viktig roll för att öka jämställdheten inom myndighetens forsk-

¹²³ Prop 1997/98:55, sid 52

¹²⁴ SOU 1995:60, sid 146f

¹²⁵ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 166

¹²⁶ SOU 1995:60, sid 157

¹²⁷ Prop 1997/98:55, sid 60ff

¹²⁸ SOU 1995:60, sid 179

¹²⁹ SOU 1995:60, sid 193

nings- och utvecklingsverksamhet.¹³⁰ De fortbildningskurser om våld mot kvinnor som erbjuds avstår bland annat landets domare att delta i med invändningen att det skulle innebära att de inte skulle kunna ”upprätthålla sin objektivitet”.¹³¹ Enligt Wendt Höjer beror det i själva verket på att frågan om kvinnomisshandel är så laddat med ideologi och subjektivism.¹³²

Ett av de viktigaste förslagen att underlätta och hjälpa kvinnor som utsatts för våld är att få myndigheter, organisationer och enskilda att samverka. Ett förslag läggs fram om att ta fram ett policydokument där berörda myndigheter skall kunna ha viss hjälp vid ärenden med anknytning till våld mot kvinnor.¹³³ I detta policydokument bör framgå vikten av att prioritera hjälpen till de utsatta kvinnorna.¹³⁴ Enligt Wendt Höjer syns tydligt att det har blivit ett klart ställningstagande beträffande våldsbrott. Det framgår klart att kommissionen anser att det är mäns våld mot kvinnor som är det stora problemet och vissa nya lagförslag läggs fram.¹³⁵ Resultatet av den lagändring som genomförs blir att paragrafen blir könsneutralt formulerat för att klargöra att det är personer som förgriper sig på personer och inte lägga vikten vid könen. Och det är enligt Wendt Höjer först i andra paragrafen angående kvinnofrid som detta våld nämns och då som undantag. Beträffande våldtäkt bedöms det lika vilket innebär att det är könsneutralt.¹³⁶

Det är enligt Wendt Höjer tack vare *Kvinnofrid* som diskussionen om våld får en central punkt i den politiska debatten.¹³⁷ Det är först i *Kvinnofrid* som ett medvetet perspektiv eller förhållningssätt läggs på det problem av våld som kvinnor utsätts för. Det är kvinnors verklighet eller snarare hur de uppfattar verkligheten i samhället som är utgångspunkten påvisar Wendt Höjer. Hon betonar också vilka kraftfulla reaktioner det blev på betänkandet. Det var framförallt de juridiska instanserna som opponerade sig mot både de könsspecifika åtgärderna och kvinnoperspektivet som får kritik enligt Wendt Höjer.¹³⁸ I den debatt som följer av *Kvinnofrid* framgår att det inte bara är kvinnor som vill ha kvinnofrid utan det är även män som har denna inställning.¹³⁹

¹³⁰ Prop 1997/98:55, sid 70f

¹³¹ SOU 1995:60, sid 225

¹³² Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 180

¹³³ SOU 1995:60, sid 223

¹³⁴ SOU 1995:60, sid 225

¹³⁵ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 162

¹³⁶ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 165

¹³⁷ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 156

¹³⁸ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 160

¹³⁹ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 161

4.4.1 Kännetecken för det manliga våldet

Enligt Wendt Höjer förklaras våldet alltså inte genom att i första hand se till den enskilde individens avvikande beteende och det är heller inte en särskild grupp som drabbas. Våldet förekommer och drabbar kvinnor i alla samhällsklasser och åldrar. Det står nu klart att det är kvinnorna som måste anpassa sitt liv med hänseende till att de kan utsättas för våld eller våldtäkt. Detta innebär att det förekommer ett visst jämställdhetsproblem och att kvinnornas liv begränsas i större utsträckning än männens. Våldet förklaras till viss del under denna period bero på bristande jämställdhetsideal och brist på goda förebilder. Det anses vara bristen på bra manliga förebilder som är en bidragande orsak till våldet. Meningarna om orsakerna till våldet går under perioden isär men helt klart är att otrygg barndom ofta ligger till grund för våldet. Några hävdar att de män som gör värnplikten lär sig skilja på det onda och det goda våldet vilket för med sig att dessa män inte i lika stor utsträckning brukar våld mot kvinnor. Utifrån denna synpunkt anses det vara ett stort problem att det är allt färre män som gör värnplikten vilket sedermera även leder till mer missbruk av våld mot kvinnor.¹⁴⁰

FN har tidigare klargjort att det är varje enskild stats ansvar att anslå tillräckligt med ekonomiska resurser för att bekämpa kvinnovåldet i samhället. För att kunna uppnå detta krav från FN krävs att Sverige satsar på utbildning av poliser och andra statstjänstemän så som domare. Det är även viktigt att rikta dessa utbildningsinsatser till socialtjänsten både på handläggarnivå men också på chefsnivå. Inom sjukvården finns också ett stort behov av att utbilda personalen för att bättre kunna bemöta de kvinnor som utsätts för våld eller våldtäkt. Sammanfattningsvis kan man lista upp periodens karaktäristiska drag enligt följande, avsaknad av manliga förebilder, hårt samhällsklimat, brist på jämlikhetstänkande och otrygg barndom.

¹⁴⁰ Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik*, sid 174ff

4.5 Det brutala våldet

I slutet på 90-talet tillsattes en kommitté med uppdrag att granska bestämmelserna om sexualbrott samt vissa närliggande frågor. Framförallt gällde det att se över bestämmelserna om sexualbrott i 6 kapitlet i brottsbalken. Kommittén antog namnet 1998 års Sexualbrottskommitté. Kommittén kom att lägga fram åtskilliga förslag på ändringar men även en del andra åtgärder.¹⁴¹ Några av de viktigaste punkterna som behandlas är sexualbrott mot vuxna och sexualbrott mot barn. De bestämmelser där man vill åstadkomma förändring vid är våldtäkt, sexuellt tvång, sexuellt utnyttjande, sexuell kränkning och sexuell exploatering av ungdom.¹⁴² Enligt kommittén är det den sexuella självbestämmanderätten och den sexuella integriteten som är det viktigaste att förändra i sexualbrottslagen.¹⁴³ Det är i denna utredning som det först står klart att de lagar som finns inte är tillfredsställande och inte lyckas hjälpa och skydda kvinnor och barn. Bestämmelserna om våldtäkt utvidgas och fler gärningar kommer att bedömas som våldtäkt där bland annat tvång sätts lägre. Vad gäller skyddet mot barn gällande våldtäkt så förstärks det genom att kravet på tvång tas bort helt. Förbudet mot köp av sexuella handlingar av barn skärps bland annat genom att tillämpningsområdet utvidgas till att omfatta köp av sexuella handlingar av barn som sker under andra förhållanden än sådana som utgår rena prostitutionsförhållanden.¹⁴⁴ Helt klart är att alla parter är överens om att de lagar som finns inte är tillräckliga för att skydda utsatta kvinnor och barn.

Under 2002 får Personsäkerhetsutredningen i uppdrag att lämna förslag på åtgärder som ökar skyddet för olika grupper av hotade och misshandlade målsägande och vittnen. Att försöka motverka våldet i nära relationer så som inom familjen anses angeläget och därmed genomfördes delbetänkandet om våld i nära relationer. Utredningen delade in problemområdena i fem olika undergrupper. Dessa är *organisatoriska frågor, metodfrågor, tekniska frågor, rättsliga frågor och resursfrågor*.¹⁴⁵

När det gäller de organisatoriska frågorna går de att dela in i olika grupper. En viktig aspekt på dessa frågor är behovet av *samordning* av arbeten mot våld i nära relationer. Det är av stor betydelse att kunna ta tillvara på de erfarenheter och kunskaper som finns för att förbättra de brister som förekommer. *Handläggningsrutiner* och *ansvarsområden* och då dess gränsdrag-

¹⁴¹ SOU 2001:14, sid 13

¹⁴² SOU 2001:14, sid 15

¹⁴³ SOU 2001:14, sid 13

¹⁴⁴ Prop 2004/05:45, sid 156ff

¹⁴⁵ SOU 2002:71, sid 11

ning är även de några av de viktiga delarna inom de organisatoriska frågorna.¹⁴⁶ Det kan verka självklart vilket ansvar vilka har i den rättskedja som kvinnor som utsatts för våld inom familjen hamnar i men i verkligheten kan den gränsdragningen te sig ganska luddig, vilket kan innebära vissa brister i hanteringen för kvinnans räkning.

Vad gäller metodfrågorna premieras behovet av att kunna göra en regelrätt *riskbedömning* i ärendena om våld inom familjen. Det är i första hand polisen och andra myndigheter så som socialtjänsten som berörs av metodfrågorna. De grupper av kvinnor som är i stort behov av nya metoder och arbetssätt är missbrukare, psykiskt störda och unga kvinnor i strängt patriarkaliska familjer som lever under hot och tvång.¹⁴⁷

De tekniska frågorna innefattar den tekniska utvecklingen. Enligt utredningen bör den teknik som finns idag användas i större omfattning för att hjälpa till vid brottsutredningar.¹⁴⁸ Att genomföra en bra dokumentation av brottsplatsen och målsägandens skador anses vara av stor vikt vid kommande brottsutredning med tanke på att det annars ofta är mannens ord mot kvinnans.¹⁴⁹

Beträffande de rättsliga frågorna handlar de om *skyddade personuppgifter, besöksförbud, ersättning av gärningsmannen för vissa skyddsåtgärder och byte av efternamn för underårig*. Dessa frågor är inte till fullo lagreglerade vilket är ett problem för utsatta kvinnor. När det gäller byte av efternamn för underåriga krävs i regel medgivande av den av föräldern som inte är vårdnadshavare, vilket medför att hela syftet med att byta efternamn är meningslöst. En utvidgad beslutsmöjlighet angående besöksförbud är också önskvärt.¹⁵⁰

Utredningen anser även att resursbehovet är stort och därmed bör de ekonomiska resurserna ökas. Det finns till exempel inte tillräckligt med skyddade bostäder inom socialtjänsten för att tillgodose de kvinnor som är i behov av detta. Det antal kvinnojourer som förekommer idag är heller inte tillräckligt.¹⁵¹

¹⁴⁶ SOU 2002:71, sid 80

¹⁴⁷ SOU 2002:71, sid 81f

¹⁴⁸ SOU 2002:71, sid 82f

¹⁴⁹ SOU 2002:71, sid 82f

¹⁵⁰ SOU 2002:71, sid 83f

¹⁵¹ SOU 2002:71, sid 85

”För att tillgodose behovet av en förstärkt nationell samordning av insatserna rörande våld i nära relationer bör en särskild samordning av insatserna rörande våld i nära relationer bör en samordnare utses i samband med att den Nationella handlingsplanen antas. Samordnaren bör först och främst få i uppgift att delta i genomförandet av den Nationella handlingsplanen.”¹⁵²

2004 genomför Utredningen för Brottsoffermyndigheten en undersökning där Personssäkerhetsutredningens förslag om en samordnare mot våld i nära relationer belyses. Brottsoffermyndighetens bedömning innebär att det inte skulle vara lämpligt att införa en samordnare och handlingsplan av föreslaget vis. Anledningen anses vara att det råder misstanke om att vissa brottsoffergrupper skulle ställas mot varandra. Beträffande våld i nära relationer finns även risken att denna kategori skulle splittras upp. I den definition av våld i nära relationer inbegrips inte kvinnor som utsatts för våld av tex. kamrater, arbetskamrater och även det våld som förekommer i offentliga miljöer.¹⁵³

4.5.1 Kännetecknen för det brutala våldet

Våldet förklaras under denna tid genom att se till samhällsutvecklingen och individers utveckling. Man fortsätter på tanken om att problemet med våldet bygger i stor utsträckning på män och kvinnors ojämlika förhållande i samhället. Bristande respekt för varandras kön anses vara en bidragande orsak till den stora utbredningen av våldet i vårt samhälle. De nya regleringarna av sexualbrotten bör fästas mindre avseende vid vilken sexualhandling det varit frågan om och mer ta fasta på den sexuella kränkningen och dess art. Detta innebär att kvinnans integritet ses med helt nya ögon och att hennes värde anses vara av stor betydelse. Kränkningen som kvinnor utsätts för har i och med de utredningar som bedrivits under denna tid fått en allt mer betydande roll. Helt klart är också att våldet och våldtäkterna förekommer i alla samhällsklasser och åldrar, så det har ingen betydelse vilken man är.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att samhället har börjat se kvinnovåldet som ett stort samhällsproblem. I slutet på 1990-talet tillsattes en utredning för att se över reglerna vad gäller sexualbrott mot barn och kvinnor. Det står helt klart att rådande lagstiftning inte är tillfredsställande för att skydda och hjälpa utsatta individer. Bestämmelserna om våldtäkt utvidgas och fler gärningar kommer att bedömas som våldtäkt där bland annat kravet på tvång sätts lägre. Vad gäller skyddet mot barn gällande våldtäkt så förstärks det genom att kravet på

¹⁵² SOU 2002:71, sid 17

¹⁵³ SOU 2004:61, sid 80f

tvång tas bort helt. Förbudet mot köp av sexuella handlingar av barn skärps bland annat genom att tillämpningsområdet utvidgas till att omfatta köp av sexuella handlingar av barn som sker under andra förhållanden än sådana som utgår rena prostitutionsförhållanden. För att ytterligare förbättra situationen för kvinnor och barn som utsatts för våld tillsätts en utredning 2002 som kom att kallas Personsäkerhetsutredningen och som har som syfte att se över våld i nära relationer. Arbetet med utredningen fick dess värre inget riktigt gehör för sina åsikter och någon fortsättning genomfördes inte. I slutet på 1990-talet och i början på 2000-talet gick ett antal grupper av människor samman och bildade olika samarbetsorgan för att hjälpa kvinnor och även barn som utsatts för sexuella brott och våld. Som exempel kan nämnas *Operation Kvinnofrid*, *Nationellt Råd för Kvinnofrid* och *Rikskvinnocentrum*. Dessa samverkansorganens största syfte är att tillgodose kvinnor med den hjälp de behöver efter att ha blivit utsatta för våld och sexuella brott. Perioden som jag benämner det brutala våldet kan sammanfattas med några begrepp så som maktbegär, brist på respekt, dålig barndom och bristande samhällsordning.

5 Skräckens politik

Skräckens politik är min benämning på en samanställning jag gjort av texter från ett urval offentliga debatter och även vissa uttalande från politiker. Det våld jag här avser är det våld vi kallar hedersrelaterat våld som innebär att något utsätts för våld av något slag på grund av att man vanhedrat familjens heder. Jag har här valt att dela in skräckens politik i två delar och då 1980-talet och början av 1990-talet i en period som jag har kallat ”Det tysta våldet” och senare del av 1990-talet och 2000-talet i en annan period som jag valt att kalla ”Det patriarkaliska våldet”.

5.1 Det tysta våldet

Under 80-talet belyses inte problemet med hedersrelaterade brott överhuvudtaget som ett problem i någon större utsträckning. Detta innebär alltså att varken regering eller riksdag lägger någon vikt vid denna form av brott eller så innebära det att de saknar kunskap om att detta förekommer i Sverige.

När Kvinnofrid släpps 1994 finns vissa förslag som skulle förbättra situationen för invandrar flickor/kvinnor en aning. Dels får invandrarverket i uppgift att utforma ett informationsmaterial om svenska regler i fråga om våld mot närstående. Materialet skall spridas till utländska medborgare som ansöker om uppehållstillstånd i Sverige.¹⁵⁴ Detta skulle då innebära att invandrare redan från början integreras i det svenska rättssamhället och därmed förhoppningsvis gör sitt yttersta för att följa dessa lagar förutsatt att de tar till sig informationen och att de förstår innebörden av den. Detta är givetvis ingen självklarhet då invandrare i vissa fall inte ens i detta läge är mottagliga för denna form av information. Beträffande sjukvården läggs även där ett förslag på förbättring fram vilket innebär att om kvinnan som kommer till sjukhuset och inte talar svenska, skall en tolk genast tillkallas och denne får ej vara någon anhörig.¹⁵⁵ Vikten av att tolken inte är någon anhörig eller någon som känner familjen är av oerhört stor betydelse för kvinnor som lever i patriarkaliska familjer. Detta beror på att männen inte skall få reda på vart kvinnorna befinner sig och vad de säger eftersom de då riskerar att utsättas för ytterligare våld.

¹⁵⁴ Prop 1997/98:55, sid 24

¹⁵⁵ SOU 1995:60, sid 146f

Kvinnor med invandrabakgrund är en grupp som ofta är mer sårbara än svenska kvinnor. En anledning till detta är att de ibland saknar det sociala skyddsnetet. Familjen kan vara dessa kvinnors enda skyddsnet och om de tar avstånd från henne om hon lämnar mannen utlämnas hon helt och står då således helt ensam. Inom vissa religioner är det en omöjlig utväg att begära skilsmässa vilket försvårar situationen för dessa kvinnor. Ofta uppstår problem med att nå ut med information om bland annat regelsystemet till dessa kvinnor.¹⁵⁶

5.1.1 Kännetecknen för det tysta våldet

Under 80-talet och början av 90-talet har inte speciellt mycket hänt på den politiska arenan i Sverige för att hjälpa flickor och kvinnor som utsätts för hedersrelaterade brott. Det är helt klart först i Kvinnofrid som invandrarkvinnors problem uppdagades till viss del och det är inte speciellt mycket och har egentligen ingenting med hedersrelaterade brott att göra. Att det dock betonas att dessa kvinnor skall ges mer hjälp gällande tillexempel tolk på sjukhus vittnar om att problematiken för dessa kvinnor är ett faktum. Att kvinnor med invandrabakgrund ofta är mer sårbara är inte så svårt att förstå med tanke på språk och förståelse för ett nytt samhälle med dess lagar och regler. ”Det tysta våldet” karaktäriseras av att vara ett icke problem.

¹⁵⁶ SOU 1995:60, sid 349

5.2 Det patriarkaliska våldet

Det är under 1998 som en motion lämnas i riksdagen med begäran om att undersöka unga invandrarkvinnors situation i det svenska samhället.¹⁵⁷ Ett förslag till lösning på problemet läggs redan nu fram som innebär att man skall öka respekten för lagen, förbättrad information, genom att bryta segregationen och skapa mötesplatser där invandrare och svenskar kan träffas.¹⁵⁸ Detta är således början på debatten om hedersrelaterat våld i det svenska samhället. Enligt Mona Sahlin har regeringen arbetat med att ”förstärka skyddsåtgärder, gett resurser till kvinnoorganisationerna eller ha förmedlat kunskaper till de myndigheter som har ett ansvar för att möta de berörda flickornas oro på allvar”.¹⁵⁹

Det skall dröja ytterligare några år närmare bestämt ca tre till fyra år innan diskussionen tar fart ordentligt och blir ett återkommande ämne på den politiska dagordningen. Nu har de svenska myndigheterna och regering vaknat och ”hedersmord” börjar bli ett allt mer vanligt begrepp. Det förekommer flera frågor och svar i riksdagen under 2001 angående hedersmord och där regeringen lovar att krafttag görs för att påverka socialtjänsten, polisen och även rättsväsendet. Detta kan tolkas som att regeringen nu är medvetna om att hedersrelaterat våld förekommer i det svenska samhället men det är fortfarande ett ämne som är känsloladdat och fyllt med värderingar.

Den 20 november inbjöds Fadime Shaindal till riksdagen för att tala om sin situation och hur andra invandrarkvinnor har det i Sverige med dess lagar och seder. Hon förklarar hur hennes familj ser på det svenska samhället och vilken uppfattning de har om familjen och dess heder. När så en dag Fadime valde att leva tillsammans med en svensk man utbröt kalabalik i familjen. Hon hade helt klart vanhedrat familjen och för det skulle hon straffas. Hon förklarade vidare hur hon försökt få hjälp av polisen men inte lyckats och hur hon på egen hand vänt sig till massmedia för att söka hjälp. Efter en tid av hotelser och förföljelse inleddes en rättegång mot hennes far och bror gällande hot och misshandel. De dömdes för dessa brott och Fadime tvingades flytta till annan ort och lämna hela sin familj bakom sig. Hon studerade sedermera till socionom vid Mitthögskolan i Östersund för att i framtiden kunna hjälpa andra drabbade kvinnor/flickor.¹⁶⁰

¹⁵⁷ www.riksdagen.se/debatt/9899/motioner/sf/Sf609.ASP

¹⁵⁸ www.riksdagen.se/debatt/9899/motioner/sf/Sf609.ASP

¹⁵⁹ www.riksdagen.se/debatt/0102/prot/65/65S00015.ASP

¹⁶⁰ http://www.kurdislibrary.org/Kurdish_Library/Aktuel/Fadime_Sahindal/Fadime_Tal...

I januari 2002 ställdes i riksdagen frågan till Mona Sahlin om vad hon var beredd att vidta för åtgärder för att förhindra hedersmord. Svaret var kort och koncist och inbegrep endast ett förslag om hur nyanlända invandrare skall kunna få bättre kunskap och förståelse för de grundläggande normerna i det svenska samhället.¹⁶¹ Efter mordet på Fadime sa hon att hon tidigare inte vågat ta tag i frågan om kvinnoförtryck bland invandrare, av rädsla för att klassas som Sverigedemokrat. Genom bl. a sitt uttalande om ”körkort” i svenska normer och värderingar tog hon nu ställning i debatten. I Ordfront finns hennes tal att läsa som löd:

”I Sverige gäller ett knippe värderingar som det bara är att ställa upp på. Man kan tycka om det eller inte, men det är bara att gilla läget. Om folk drar sig undan samhället för att slippa anpassa sig måste vi hitta sätt att tvinga in svenska värderingar.”¹⁶²

Hon betonar även i riksdagsdebatten i februari 2002 att det är viktigt att regeringens arbete fortsätter och även utvecklas till att öka utbildnings- och informationsinsatser inom skolor, omsorg, polis och socialtjänsten.¹⁶³ Hon förtydligar också vikten vilka områden som hon anser vara av störst vikt att regeringen samarbetar med myndigheter och organisationer. Det första området handlar om att ge dessa flickor större möjligheter till skydd. Det andra handlar om ”attitydpåverkan” vilket innebär att de män som begår dessa brott skall känna ett större tryck från det svenska samhället än från sin egen familj. Det tredje området handlar om ökad kunskap om flickornas situation hos de myndigheter och socialförvaltningarna där flickorna i första hand hamnar.¹⁶⁴ Nu har hon satt bollen i rullning och debatter blossar upp både i media men också inom politiken.

Beträffande kvinnors rättigheter skall de vara de samma som för män, men så är icke fallet i alla länder. Folkpartisten Carl B Hamilton poängterar i en motion vikten av att Sverige utövar påtryckningar och fördömer länder som tex Pakistan som frångått de internationella konventioner som landet har förbundit sig att följa.¹⁶⁵ Rosita Runegrund (kd) betonar vikten av att Sverige bör verka för att ”hedersmord” sätts upp som ett prioriterat ämne på den politiska dagordningen i Sverige och inom EU.¹⁶⁶ Per Westerberg (m) poängterar segregationen som ett

¹⁶¹ www.riksdagen.se/debatt/fragor/svar.asp?rm=0102&nr=604

¹⁶² www.ordfront.se/Ordfrontmagasinet/Artiklar/Sveket%20mot%20flickorna.aspx?1...

¹⁶³ www.riksdagen.se/debatt/0102/prot/65/65S00005.ASP

¹⁶⁴ www.riksdagen.se/debatt/0102/prot/65/65S00009.ASP

¹⁶⁵ [http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw?\\${BASE}=MOTARKIV0304&\\${THWIDS}=2.5...](http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw?${BASE}=MOTARKIV0304&${THWIDS}=2.5...)

¹⁶⁶ [http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw?\\${BASE}=MOTARKIV0304&\\${THWIDS}=3.5...](http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw?${BASE}=MOTARKIV0304&${THWIDS}=3.5...)

mindre problem med anledning av att de grupper som oftast ses som etniskt segregerade är i själva verket till viss del mångkulturella på grund av att det bor många olika grupper invandrare i områdena. Dock kvarstår segregationen mellan dessa invandrargrupper och det svenska samhället. Det är de stela reglerna på arbetsmarknaden som hindrar dessa människor att komma in i samhället.¹⁶⁷

Under 2002 får Personsäkerhetsutredningen i uppdrag att lämna förslag på åtgärder som ökar skyddet för olika grupper av hotade och misshandlade målsägande och vittnen. Att försöka motverka våldet i nära relationer så som inom familjen anses angeläget och därmed genomfördes delbetänkandet om våld i nära relationer. Utredningen delade in problemområdena i fem olika undergrupper. Dessa är *organisatoriska frågor, metodfrågor, tekniska frågor, rättsliga frågor och resursfrågor*.¹⁶⁸ När det gäller de organisatoriska frågorna, tekniska frågorna och resursfrågorna så har de inte någon direkt koppling till kvinnor som lever i skräck utan det är endast metodfrågor och de rättsliga frågorna som har betydelse.

Vad gäller metodfrågorna prioriteras behovet av att kunna göra en regelrätt *riskbedömning* i ärendena om våld inom familjen. Det är i första hand polisen och andra myndigheter så som socialtjänsten som berörs av metodfrågorna. De grupper av kvinnor som är i stort behov av nya metoder och arbetssätt är missbrukare, psykiskt störda och unga kvinnor i strängt patriarkaliska familjer som lever under hot och tvång.¹⁶⁹

Beträffande de rättsliga frågorna handlar de om *skyddade personuppgifter, besöksförbud, ersättning av gärningsmannen för vissa skyddsåtgärder och byte av efternamn för underårig*. Dessa frågor är inte till fullo lagreglerade vilket är ett problem för utsatta kvinnor. När det gäller byte av efternamn för underåriga krävs i regel medgivande av den av föräldern som inte är vårdnadshavare, vilket medför att hela syftet med att byta efternamn är meningslöst. En utvidgad beslutsmöjlighet angående besöksförbud är också önskvärt.¹⁷⁰

Under det svenska ordförandeskapet i EU lovade dåvarande utrikesminister Anna Lindh att arbeta för att de kvinnliga rättigheterna och att de ”*skyndsamt*” skulle undersöka de fall mord där heder används som ursäkt. Att använda heder som orsak till mord är inte acceptabelt i nå-

¹⁶⁷ [http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw?\\${BASE}=MOTARKIV0304&\\${THWIDS}=5...](http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw?${BASE}=MOTARKIV0304&${THWIDS}=5...)

¹⁶⁸ SOU 2002:71, sid 11

¹⁶⁹ SOU 2002:71, sid 81f

¹⁷⁰ SOU 2002:71, sid 83f

gon form enligt den svenska regeringen oavsett om det förekommer i Sverige eller in något av de andra länderna i EU.¹⁷¹

I juli 2002 publicerade FN rapporten: ”*Working towards the elimination of crimes against women committed in the name of honour*” Kravet från FN och då generalsekreteraren Kofi Annan lyder:

“all form av våld mot kvinnor och flickor som begås I hederns namn skall kriminaliseras, och de som medvetet deltar i sådana handlingar skall straffas”¹⁷²

En utredning tillsätts av regeringen under 2002 för att närmare studera vilka skillnader som kan finnas mellan könsrelaterad och genusrelaterad förföljelse. Enligt den svenska lag om flyktingskap som finns innebär det att personer som grundar sin förföljelse enbart på kön eller sexuell läggning inte faller inom begreppet flyktingstatus.¹⁷³ Det är först i och med denna utredning som debatten tar riktig fart och konkreta förslag läggs fram.

I (SOU 2004:31) *Flyktingskap och könsrelaterad förföljelse*, framgår att hedersmord är ett uttryck för ett extremt våld som företrädesvis förekommer inom den privata sfären. Beträffande mördare och offer har de i regel en nära relation till varandra så som familjemedlemmar. Oftast motiveras hedersmord med att det är kvinnan/flickan som genom sitt beteende dragit vana över sig själv men också andra i sin omgivning. Genom att mörda den som vanhedrat familjen återupprättas familjens heder och det anses även ibland som en plikt att förinta en person som vanhedrar familjen och dess omgivning. Risken för hedersmord skall inte endast betraktas som en personlig vendetta mellan förövare och offer, utan också som en oacceptabel företeelse som uppbärs av normer och traditioner som finns i det aktuella samhället. Kvinnor som riskerar hedersmord kan utgöra en sådan samhällsgrupp som avses i flyktingsparagrafen.¹⁷⁴

Flyktingparagrafen enligt rådande lydelse tar inte hänsyn till de kvinnor som lever i skräck utan det är endast dessa fem förföljelsegrunder som ligger till grund för flyktingparagrafen:

¹⁷¹ www.regeringen.se/galactica/service=irnews/owner=sys/action=obj_show?c_o...

¹⁷² www.regeringen.se/galactica/service=irnews/owner=sys/action=obj_id=56424

¹⁷³ SOU 2004:31, sid 26

¹⁷⁴ SOU 2004:31, sid 125

Ras: med ras innebär alla slags etniska grupper som i vardagligt språk kallas ras. Beträffande förföljelse pga. ras omfattar härstamning, hudfärg och nationellt och etniskt ursprung.

Religion: angående religionsfrihet innebär det att en person skall ha fri möjlighet att byta religion och även frihet att utöva den offentligt eller enskilt. Förföljelse kan i detta fall innebära att individen inte får utöva sin religion utan den är förbjuden.

Nationalitet: med nationalitet menas inte bara medborgarskap utan också tillhörighet till en etnisk grupp och även andra språkliga och kulturella företeelser. Förföljelse pga. nationalitet kan bestå i fientliga attityder och kan ge uttryck åt trakasserier av en nationell minoritet.

Tillhörighet till en viss samhällsgrupp: en viss samhällsgrupp innefattar vanligen personer med liknande bakgrund, vanor eller social status och förföljelse på dessa grunder sammanfaller ofta delvis med fruktan för förföljelse på andra grunder.

Politisk uppfattning: förföljelse på grund av politisk uppfattning behöver inte innebära att en individ sympatiserar med en viss politisk uppfattning utan det kan vara tillräckligt att det finns de som misstänker att så är fallet.

Utifrån dessa förföljelsegrunder kan det svenska samhället inte hjälpa kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld och som känner sig hotade. Regeringen vill härmed ändra förutsättningarna för de utsatta kvinnorna så även de inkluderas i flyktningbegreppet. Regeringen har sedan 1997 arbetat hårt inom EU för att vidga definitionen av flyktningbegreppet. Det är av stor vikt att EU och då Genèvekonventionen håller en riktlinje som även Sverige kan följa. Under de senare åren kan regeringen konstatera att det är åtskilliga länder som anser att förföljelse på grund av kön eller sexuell läggning kan ligga till grund för flyktingskap.¹⁷⁵ Flera av remissinstanserna påpekar att det är av stor vikt att se till samhällstrukturen i den asylsökandes hemland och dess betydelse för statens vilja och förmåga att erbjuda invånarna skydd. Med statens oförmåga att erbjuda invånarna skydd kan tex. resursbris, ineffektivitet och ovilja räknas. Bevisbördan vad gäller förföljelse på grund av kön är inte alltid enkel. Regeringen understryker dock att det är viktigt att beviskraven inte ställs för högt utan att individens egen berättelse bör räcka såtillvida att den anses trovärdig.¹⁷⁶

Under oktober 2004 höll Mona Sahlin tal vid Kvinnoforums konferens om hedersrelaterat våld där hon fördömer allt våld mot kvinnor. Hon framhäver även vikten av att alla måste

¹⁷⁵ SOU 2004:31, sid 116

¹⁷⁶ Prop. 1996/97:25, sid 98

hjälpas åt för att ändra attityden och få män att värdera kvinnor högre. Hon betonar också att våld mot kvinnor är ett stort samhällsproblem och då även i ett ekonomiskt perspektiv.¹⁷⁷

5.2.1 Kännetecken för det patriarkatiska våldet

Hedersbrott har förekommit i Sverige sedan 80-talet om inte längre men det är först runt 2002 som debatten får en given plats på den politiska dagordningen. Det är under 1998 som en motion lämnas till riksdagen med begäran om att undersöka unga invandrarkvinnors situation i det svenska samhället. Fadimes kamp om sina rättigheter i det svenska samhället har varit en milstolpe för hela debatten. Genom hennes politiska engagemang och kamp för kvinnor i patriarkaliska familjer har regering och riksdagen vaknat. Men det är först efter hennes död som den riktiga debatten drar igång när Mona Sahlin uttrycker ”Aldrig mer Fadime”. Hennes tal gällande det svenska ”körkortet” lyder enligt följande:

”I Sverige gäller ett knippe värderingar som det bara är att ställa upp på. Man kan tycka om det eller inte, men det är bara att gilla läget. Om folk drar sig undan samhället för att slippa anpassa sig måste vi hitta sätt att tvinga in svenska värderingar.”

Det är under 2002 som en utredning tillsätts för att närmare studera skillnaderna som finns mellan könsrelaterad och genusrelaterad förföljelse. Utifrån de förföljelsegrunder som råder enligt svensk tillämpning av flyktingpolitiken kan inte svenska myndigheter hjälpa kvinnor som är förföljda. Målet som regeringen hade med utredningen var att dessa kvinnor och flickor skall kunna inkluderas i flyktingbegreppet. Regeringen understryker dock att det är viktigt att beviskraven inte ställs för högt utan att individens egen berättelse bör räcka såtillvida att den anses trovärdig. Några kännetecken för ”Det patriarkatiska våldet” kan definieras som socialt problem, icke normalt, maktbegär, brist på respekt för varandra, bristande samhällsordning och att vård och omsorg prioriteras.

¹⁷⁷ www.regeringen.se/sb/d/3784/m/wai

6 Analys och jämförelse mellan utvecklingen av rädlans politik och skräckens politik

Under 80-talet och början av 90-talet är det relativt svårt att jämföra företeelsen av ”skräckens politik” med ”rädlans politik” och då på grund av den bristande debatten som rått gällande ”skräckens politik”. En slutsats jag kan dra av detta är att myndigheter och regering inte såg detta problem, om det var på grund av bristande intresse eller bristande information, har jag ingen uppfattning om. Dock skulle debatten till viss del kunna liknas med diskussionen om våld mot kvinnor som rådde på 30-talet då det icke ansågs vara ett problem. Detta är om än ganska vagt den enda likheten jag kan finna. Beträffande rädlans politik var kvinnoorganisationer engagerade redan från 30-talet och det var tack vare dem som ämnet överhuvudtaget kom upp på den politiska dagordningen. Detta skulle kunna betyda att om det hade funnits starka aktörer som fört upp frågorna om hedersbrott på den politiska dagordningen hade debatten tagit fart mycket tidigare, vilket i sin tur skulle kunna ha lett till att dessa kvinnor/flickor fått betydligt mer hjälp.

I Kvinnofrid kan man ana att det ägnats en liten tanke åt kvinnor som inte är svenska och då indirekt skulle man kunna se att företeelsen av att det förekommer kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld tillgodosågs till viss del. Detta eftersom det poängteras att det är viktigt att anhöriga inte närvarar vid en undersökning av kvinnor som kommer till sjukhuset efter att ha blivit utsatta för våldshandlingar. Att en anhörig inte bör medverka som tolk tyder också på att man har beaktat dessa kvinnors situation.

Det är först i Kvinnofrid som ämnet invandrarkvinnor tas upp och diskuteras till viss del. Begreppet hedersbrott är dock inte ett befäst begrepp utan bara problematiken med att invandrarkvinnor ofta hamnar utanför det sociala skyddsnetet då de utestängs från sin familj.

Vad gäller den senare epoken av ”skräckens politik” och då ”det patriarkatiska våldet” finns det vissa likheter i debatten med ”rädlans politik”. Perioden som kallas det ”sociala våldet” är den period som liknar senare års debatt om hedersvåld till viss del. Det vill säga den debatt gällande våld mot kvinnor som rådde i slutet på 70-talet och i början av 80-talet. Vad jag då kan se som likheter är diskussionerna om att detta är ett socialt problem och att samhället

måste ingripa. Vad mer som är jämförbart är debatten om att detta inte är normalt, och att det är vård och omsorg som prioriteras. Det finns även vissa likheter med perioden ”det brutala våldet” som är min bedömning på dagens debatt. Under denna period handlar debatten till stor del om maktbegär som män har och det gäller i allra högsta grad för män i patriarkaliska familjer. Brist på respekt för kvinnor är också det en till synes jämförbar likhet. Det råder dock delade meningar om detta men utifrån svenska normer och värderingar vill jag påstå att så är fallet. En man som anser att hedern är värd att bruka våld för att behålla anser oftast inte att det råder någon brist på respekt för kvinnor utan att det är kvinnorna som inte visar familjen respekt genom att vanhedra deras heder. En bristande samhällsordning är även det en likhet mellan ”skräckens politik” och ”rädslans politik”. Det framförs att det behövs oändligt mycket mer information ute i samhället och då främst i skolor och inom myndigheterna. Att tidigare upplevelser i livet och barndomen har betydelse är det heller inte många som motsäger. Alltså innebär detta att den politiska debatten om hedersrelaterat våld i hög utsträckning följer den politiska debatten om våld mot kvinnor på 70- och 80-talet, men även den nutida debatten om våld mot kvinnor. Detta är dock inte hela sanningen men det råder ändå vissa likheter.

Jag har utifrån detta resonemang ställt upp en tabell för mina iakttagelser gällande skillnader och likheter mellan ”skräckens politik” och ”rädslans politik”.

Tabell nummer: 6.1

Rädslans politik	Skräckens politik	Stämmer	Stämmer ej
	Det normala våldet		
	Våld i hemmet anses vara en privatsak		X
	Ett icke-problem	X	
	Normalt så länge inget kroppsligt lyte blir följden		X
	Bagatellartat		X
	Naturligt		X
	Män har ett större sexuellt behov		X
	Det sociala våldet		
	Socialt problem	X	
	Icke normalt	X	
	Helhetssyn, mannen, kvinnan och barnen		
	Vård och omsorg prioriteras	X	

	Det neutrala våldet		X
	Gärningsmannens perspektiv anses objektivt och neutralt		X
	Gärningsmannens förståelse och syfte av situationen bestämmer dess utslag		X
	Kvinnans agerande innan är av stor vikt		X
	Mäns föreställningar om kvinnor är normerande		X
	Det manliga våldet		X
	Avsaknad av manliga förebilder		X
	Hårt samhällsklimat		X
	Brist på jämlikhetstänkande		X
	Otrygg barndom		X
	Det brutala våldet		
	Maktbegär	X	
	Brist på respekt	X	
	Dålig barndom	X	X
	Bristande samhällsordning	X	

Beträffande de icke politiska organisationer som påverkat debatten i Sverige så är det helt klart så att när det gäller "rädslans politik" så har de feministiska organisationerna haft en stor betydelse när det gäller att lyfta fram debatten på den politiska dagordningen. När det däremot gäller "skräckens politik" så är det snarare Fadime Shaindal själv som till stor del genom att kontakta massmedia fört upp debatten på den politiska agendan. Massmedia har haft en stark ställning och påverkan på den svenska politiken i fall beträffande hedersrelaterat våld. Utifrån Robert Dahls teori om demokrati innebär detta att Sverige inte följer de krav och normer som gäller för en demokrati så som allas lika värde. Beträffande punkten effektivt deltagande skall alla ges samma möjlighet att vara med och påverka beslut som rör dem själva. När inte detta uppfylls vilket jag anser att det inte gör förkastas således principen om lika hänsyn. Upplöst förståelse är även det något som jag anser inte uppfylls i det svenska samhället till fullo. Alla medborgare har inte de kunskaper som krävs och är lämpliga för att kunna begrunda de val som bäst tjänar hennes intresse. Kontroll över dagordningen är inte heller en given företeelse i det svenska samhället eftersom det är starka feministiska grupper som för frågor som rör rädslans politik upp på dagordningen. Alltså innebär detta att kvinnor som lever i skräck inte faller inom ramen för hur varje individ i Sverige har rätt att leva.

Den politiska debatten har varit ganska knapphändig beträffande hedersmord. Efter mordet på Fadime sa Mona Sahlin att hon tidigare inte vågat ta tag i frågan om kvinnoförtryck bland invandrare, av rädsla för att klassas som Sverigedemokrat. Genom bl. a sitt uttalande om "Körkort" i svenska normer och värderingar tar hon helt klart en viss ställning. I Dagens Nyheter den 8 juni finns hennes tal att läsa som lyder:

"I Sverige gäller ett knippe värderingar som det bara är att ställa upp på. Man kan tycka om det eller inte, men det är bara att gilla läget."¹⁷⁸

Detta uttalande skulle kunna tolkas som att Mona Sahlin är för assimilation vilket inte alls är den linje som regeringen följer i sin integrationspolitik. Detta är endast ett uttalande så det går inte att dra några slutsatser av huruvida detta skulle vara ett vedertaget förhållningssätt eller inte. Under 2000-talet finns en tydlig utveckling för att hjälpa kvinnor som utsatts för våld i nära relationer. Diskussionerna är många och livliga. Det är en klart positiv utveckling vi ser i dagens debatt där kvinnorna får en större och mer betydelsefull roll i den politiska debatten.

¹⁷⁸ Dagens Nyheter 8 juni -01

8. Konklusioner

Utifrån mina egna iakttagelser förefaller det som om kvinnor som lever i skräck för hedersrelaterat våld inte ges samma utrymme i den politiska debatten i Sverige som de kvinnor som lever i rädsla för kvinnovåld. Syftet med denna uppsats har således varit att undersöka om mitt antagande om att kvinnor som lever i skräck för hedersrelaterat våld inte alltid kommer till tals och inte blir uppmärksammade på den politiska arenan i samma utsträckning som de kvinnor som lever i rädsla för kvinnovåld.

Detta antagande föranleds av att kvinnor utsatts för hedersrelaterat våld i Sverige under minst tjugo år men debatten tar fart först för några år sedan. Kvinnor som lever i rädsla för misshandel och sexualiserat våld har däremot getts en given plats på den politiska dagordningen de senaste femtio åren men dock ganska liten. Beror detta då på att starka lobbygrupper kämpar för dessa kvinnors rättigheter? Detta skulle i så fall innebära att den svenska demokratin snedvrids och de kriterier som bl.a. Dahl satt upp som krav för ett demokratiskt samhälle inte efterlevs.

Jag har använt mig av Maria Wendt Höjers analys av det hon i en avhandling kallar ”rädslans politik” som handlar om kvinnovåld för att göra en jämförelse av det jag kallar ”skräckens politik” som handlar om hedersrelaterat våld. Genom att med hjälp av så tillförlitlig och relevant litteratur som finns att tillgå gällande hedersrelaterat våld har jag undersökt den svenska politiska debatten i ämnet. Att leva i ständig skräck för att utsättas för våld av sina nära och kära innebär en stor påfrestning för de drabbade flickorna och kvinnorna och det är detta som ligger till grund för undersökningen. Utifrån dessa resonemang belyser uppsatsen följande frågor:

Den övergripande forskningsfrågan är enligt följande:

- **Behandlas ”skräckens politik” på annat sätt hos den politiska eliten än ”rädslans politik”?**

Som svar på den övergripande forskningsfrågan har jag kommit fram till att det finns vissa tendenser som påvisar att så är fallet. Vilket får till följd att svaret blir ja, om än lite tveksamt.

Det som framgår ganska klart är att från 30-talet till 90-talet har kvinnoorganisationer och kvinnoförbund påverkat den politiska eliten och således haft inflytande i maktens korridorer. Detta gäller då beträffande misshandel och våldtäkt som kvinnor dagligen utsätts för i det svenska samhället medan kvinnor/flickor som utsätts för hedersrelaterade brott inte ges lika stort utrymme i den politiska debatten.

Den första preciserande forskningsfrågan är enligt följande:

- **Är det så att det är olika starka aktörer som agerar på den politiska arenan till fördel för den ena typen av politik eller den andra?**

Svaret på min första preciserade forskningsfråga är inte riktigt lika klart. Helt klart är att räds-lans politik har en given plats på dagordningen och att det finns starka lobbygrupper så som ROKS, Alla kvinnors hus, och andra feministiska grupper som för deras talan i stor utsträck-ning. Vad gäller kvinnor och flickor som lever i skräck däremot finner inte jag att de ges ett lika stort stöd, huruvida detta beror på bristande information eller intresse är inget som jag tar ställning till. Utifrån antagande om att det är starka aktörer som tar sig in i maktens korridorer så som feministiska grupper som för räds-lans kvinnors talan kan det helt klart ses som Fadime Shaindal som själv förde upp ämnet hedersrelaterat våld på den politiska arenan. Hon måste ha varit en otroligt stark kvinna som mot alla odds har lyckats föra upp detta svårhanterliga ämne på den politiska dagordningen

Den andra preciserande forskningsfrågan är enligt följande:

- **Varför skulle det i så fall vara så?**

Anledningen till att det ser ut på detta sätt i den svenska politiken vet jag inte riktigt men jag misstänker att det kan ha att göra med att det är lättare att hjälpa de som man kan känna en tillhörighet till, en gemenskap med i första hand. Kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld är inget som har tillhört det svenska samhället utan det är något som har kommit hit på senare år, medan däremot kvinnovåld i princip alltid har förekommit. Eftersom regeringen och vissa politiker inte alltid följer samma riktlinjer i alla situationer kan detta medföra att samhället ges olika signaler om hur man skall förhålla sig till hedersrelaterat våld som därigenom resulterar i ineffektivitet.

Den tredje preciserande forskningsfrågan är enligt följande:

- **Vad innebär det i så fall för den svenska demokratin?**

Beträffande demokratin i Sverige så anser jag att vi inte alltid lyckas efterleva Dahls kriterier för demokrati till fullo i alla avseenden. Helt klart är att vi inte fyller Robert Dahls alla kriterier för att vara en demokrati. När det gäller kriteriet effektivt deltagande skall alla ges samma möjlighet att vara med och påverka beslut som rör dem själva. Utifrån resonemanget om att kvinnor som lever i skräck för hedersrelaterat våld inte ges lika stor plats på den politiska dagordningen ges de heller inte samma möjlighet att påverka beslut som rör dem själva. Detta innebär vidare att principen om lika hänsyn förkastas. Upplyst förståelse och kontroll över dagordningen efterlevs inte heller till fullo i det svenska samhället i och med att alla medborgare inte har de kunskaper som krävs och är lämpliga för att kunna begrunda de val som bäst tjänar hennes intresse.

REFERENSLISTA

Litteratur

- Bengtsson Göran och Boréus Kristina, *Textens mening och makt*, Författarna och studentlitteratur, 2005, Lund
- Dahl A Robert, *Demokratin och dess antagonister*, Ordfront förlag, 2002, Stockholm
- Khoury Norma, *Förlorad heder – En sann berättelse om hedersmord, kärlek och vänskap*, Prisma, 2002, Stockholm
- Koçturk-Runefors, Tahire, *En fråga om heder Turkiska kvinnor hemma och utomlands*, Engers Boktryckeri, 1991, Otta
- Wendt Höjer Maria, *Rädslans politik – Våld och sexualitet i den svenska demokratin*, Liber, 2002, Lund
- Wikman Unni, *En fråga om heder*, Ordfront förlag, 2003, Stockholm

Källor

Offentligt tryck

Statens offentliga utredningar

- SOU 1935:68 *Promemoria angående ändringar i strafflagen beträffande straffsatser för särskilda brott mm*
- SOU 1976:9 *Sexuella övergrepp. Förslag till ny ledelse av brottsbalkens bestämmelser om sedlighetsbrott. Betänkande angivet av sexualbrottsutredningen.*
- SOU 1980:44 *Bidrag till kvinnoorganisationer Betänkande om statsbidrag till kvinnoorganisationer*
- SOU 1980:81
- SOU 1981:64 *Våldtäkt En kriminologisk kartläggning av våldtäktsbrottet, Sexualbrottskommittén*
- SOU 1982:61 *Våldtäkt och andra sexuella övergrepp Betänkande angivet av 1977 års sexualbrottskommitté*
- SOU 1986:49 *Målsägande biträde Slutbetänkande av rättshjälpskommittén*
- SOU 1994:56 *Ett centrum för kvinnor som våldtagits och misshandlats. Delbetänkande av Kvinnovåldskommissionen*
- SOU 1995:60 *Kvinnofrid. Huvudbetänkande av Kvinnovåldskommissionen*

SOU 2001:14 *Sexualbrotten Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor, Betänkande av 1998 års Sexualbrottskommitté*

SOU 2002:71 *Nationell handlingsplan mot våld i nära relationer, Delbetänkande av personsäkerhetsutredningen*

SOU 2003: 74 *Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen, Delbetänkande av Beredningen för rättsväsendets utveckling*

SOU 2004:31 *Flyktingskap och könsrelaterad förföljelse, Betänkande av utredningen om förföljelse på grund av kön eller sexuell läggning*

SOU 2004:61 *En översyn av Brottsoffermyndigheten, Betänkande av Utredningen om Brottsoffermyndigheten*

Propositioner

Prop 1937:187 *Förslag till ändring i vissa delar av strafflagen mm*

Prop 1943:81 *Förslag till lag om ändrad lydelse av 14 kap 45§ strafflagen*

Prop 1962:10 *Förslag till brottsbalk*

Prop 1983/84:105 *Om ändring i brottsbalken mm (sexualbrotten)*

Prop 1987/88: 137 *Om besöksförbud*

Prop 1990/91:113 *Om en ny jämställdhetslag*

Prop 1997/98:55 *Kvinnofrid*

Prop 1997/98:16 *Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrapolitik till integrationspolitik*

Prop 2004/05:45

Departementsserien

Ds Ju 1981:8 *Åtalsregler vid misshandel. Förslag avgivet av 1977 års sexualbrottskommitté*

Ds S 1983:2 *Kvinnomisshandel. Kartläggning och överväganden*

Svensk Författningssamling

SFS 1937:242 *Lag om ändring i vissa delar av strafflagen*

Motioner

Mot 1938 II:208 *Angående beredning av ökad trygghet för hustru mot misshandel i hemmet*

Riksdagens protokoll

Första kammarens protokoll 1938:38 *Om hustrus skyddande mot misshandel mm*

Andra kammarens protokoll 1938:39 *Angående beredande av ökad trygghet för hustru mot misshandel i hemmet mm*

Andra kammarens protokoll 1962:33 *Brottsbalk mm*

Riksdagens protokoll 1983/84:152 *Sexualbrotten*

Övriga källor

Länsstyrelsen Värmland, Rapport 2004:4, *Låt oss lyssna... Kartläggning och analys av behovet av insatser för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för så kallat hedersrelaterat våld av nära anhöriga*, 2004, Länsstyrelsen Värmland

Sjöblom Yvonne, *Ungdomars livsvillkor i en föränderlig värld*, Socionomens forskningssupplement nr 16

Socialstyrelsen, medlemsblad, nr; 6/02

Intervju med Jenny som själv lever gömd någonstans i Sverige

Internet:

www.fn.se 2005-03-10

www.amnesty.se 2004-10-29

www.ordfront.se

www.regeringen.se

www.regeringen.se/galactica/service=irnews/owner=sys/action=obj_show?c_o... 2004-01-23

www.regeringen.se/galactica/service=irnews/owner=sys/action=obj_id=56424 2004-01-23

www.regeringen.se/sb/d/3784/m/wai 2005-03-10

www.riksdagen.se

www.riksdagen.se/debatt/fragor/svar.asp?rm=0102&nr=604 2005-03-01

www.riksdagen.se/debatt/0102/prot/65/65S00015.ASP 2005-03-10

www.riksdagen.se/debatt/0102/prot/65/65S00005.ASP 2005-03-10

www.riksdagen.se/debatt/0102/prot/65/65S00009.ASP 2005-03-10

www.riksdagen.se/debatt/9899/motioner/sf/Sf609.asp 2005-03-10

[http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw?\\${BASE}=MOTARKIV0304&\\${THWIDS}=2.5...](http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw?${BASE}=MOTARKIV0304&${THWIDS}=2.5...)

2004-05-21

[http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw?\\${BASE}=MOTARKIV0304&\\${THWIDS}=3.5...](http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw?${BASE}=MOTARKIV0304&${THWIDS}=3.5...)

2004-05-21

[http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw?\\${BASE}=MOTARKIV0304&\\${THWIDS}=5...](http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw?${BASE}=MOTARKIV0304&${THWIDS}=5...)

2004-05-21